

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

Loreta Kačiušytė - Skramtai

**5-7 METŲ MIKČIOJANČIŲ VAIKŲ UGDYMO
OPTIMIZAVIMAS
MUZIKINE VEIKLA**

*Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos švietimas grindžiamas humanistinėmis tautos ir pasaulio kultūros vertybėmis, demokratijos principais bei visuotinai pripažintomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis. Lietuvos Respublikos įstatyminiai aktai (LR Konstitucija, Švietimo įstatymas//Valstybės žinios, 1991, Nr.23-593), Invalidų socialinės integracijos įstatymas (Valstybės žinios, 1998, Nr.98-2706) užtikrina vaikų, turinčių fizinių ar psichinių raidos sutrikimų, visapusišką ugdymą atsižvelgiant į jų sugebėjimus, polinkius, fizinę ir psichinę būklę bendrose ugdymo, mokymo įstaigose gyvenamojoje vietoje, namie arba specialiose įstaigose. Šiuose dokumentuose yra numatyta teisė ir į papildomą ugdymą, atsižvelgiant į individualius ugdytinių poreikius. Šias teises deklaruoja ir Vaiko teisių konvencija (1999), kurioje pažymima “kiekvieno individo teisė į ugdymą, suteikiant didžiausias galimybes vaikui gyventi ir sveikai vystytis” (6 str., 2 d.). Ugdymo tikslas šiame dokumente traktuojamas kaip visapusiškas vaiko asmenybės, talento, protinių bei fizinių sugebėjimų vystymas (29 str., 1d.). Tai ypač aktualu žmonėms, turintiems vienokių ar kitokių vystymosi negalių. Šie teiginiai yra paremti humanistinės psichologijos atstovų (G.Allport, A.Maslow, C.Rogers) teorijomis, teigiančiomis, jog humanistinės psichologijos esmę sudaro domėjimasis visos vaiko asmenybės vystymusi, dėmesys tarpasmeninei sąveikai, naujas mokytojo vaidmens supratimas.

Statistiniai duomenys rodo, jog pasaulyje mikčioja daugiau nei 45 mln. žmonių. Lietuvoje gali mikčioti apie 50 tūkstančių (ir daugiau) žmonių. Apie 5% visų vaikų per savo gyvenimą yra mikčioję kelis mėnesius ar ilgiau [43]. Švietimo ir mokslo ministerijos 2000 m. duomenimis, Lietuvos specialiosios paskirties ikimokyklinėse ugdymo įstaigose buvo ugdoma 2581 sutrikusios kalbos vaikas. Šalies vidurinių mokyklų priešmokyklinio ugdymo klasėse – 1669 vaikai. Konkrečios statistikos apie mikčiojančių vaikų skaičių Lietuvoje nėra, tačiau tyrimo metu atlikta ikimokyklinių logopedinių ugdymo įstaigų apklausa rodo, kad per pastaruosius 5 metus mikčiojančių vaikų skaičius ikimokyklinėse specialiosiose ugdymo įstaigose didėja. Deja, sunku nustatyti šių vaikų skaičių, kurie lanko bendrojo ugdymo darželius arba yra ugdomi namuose.

Sutrikimų klasifikacijoje (1995) mikčiojimas priskiriamas kalbos ir komunikacijos sutrikimams. Dažnai jis apibūdinamas kaip kalbos tempo ir ritmo sutrikimas, dėl kurio sutrinka normalus bendravimas (R.Ivoškuvienė, 1993).

Egzistuoja nemažai mikčiojimo apibrėžimų, įvairių jo kilmės aiškinimo teorijų. Jos remiasi įvairių mokslo sričių žiniomis ir prielaidomis, tačiau vieningos nuomonės mikčiojimo kilmės klausimu mokslininkų teorijose nėra. Įvairių mokslo sričių atstovai (V.Giliarovskij, 1959; M.Seeman, 1969; V.Šklovskij, 1985; E.Michailova, 1985; B.Karvasarskij, 1990; K.O.Polukordienė, 1990; G.Wirth, 1990;

R.Ivoškuvienė, 1993, 1999; A.Kriščiūnas, 1994; V.Kaliagin, 1998; M.Fraser, 1998 ir kt) diskutuoja mikčiojimo korekcijos klausimais, siūlydami įvairius šio sutrikimo koregavimo modelius, medicininį bei psichoterapinį gydymą. Dažniausiai mikčiojimo problema pripažįstama kompleksine ir siūloma ieškoti naujų korekcijos metodų bei ypatingai raginama siekti mikčiojančių vaikų ugdymo optimizavimo.

Reikia pažymėti, kad mikčiojimas vadinamas “vaikų liga”, nes dažniausiai pasireiškia 2-4 vaiko gyvenimo metais, intensyvaus kalbos vystymosi periodu. Mikčiojimas ypač neigiamai veikia vaiko kalbos ir asmenybės vystymąsi, todėl ugdant šiuos vaikus labai svarbus yra ikimokyklinio amžiaus periodas, kuriame vaikas vystosi intensyviausiai. Itin svarbus mikčiojančiam vaikui 5-7 m. amžiaus tarpsnis, nes sparčiai vystosi kognityviniai, socialiniai vaiko gebėjimai, lavėja emocijos. Šiuo metu vaikai ruošiasi tapti moksleiviais. Kalbėjimo sutrikimas bei jų psichologinės raidos dėsningumai šiame amžiaus tarpsnyje neretai nulemia vaikų požiūrio į kalbą bei kalbėjimą formavimosi jautrumą, kuris neretai lemia įvairių neurozinių asmenybės savybių susiformavimą.

Ikimokyklinio ugdymo programose “Vėrinėlis” (1993), “Ikimokyklinio ugdymo gairės” (1993) suformuluoti pagrindiniai ikimokyklinio ugdymo tikslai, iš kurių svarbiausias - paruošti vaikus mokyklai: suteikti jiems bendravimo bei savarankiškumo įgūdžių, žinių apie aplinką, lavinti vaikų rišlią kalbą, motorinius gebėjimus, skatinti jų saviraišką bei kūrybiškumą. Juos įgyvendinant siekiama saugoti ir stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, tenkinti fizinius, socialinius, emocinius ir intelektualinius jo poreikius; padėti vaikui jaustis saugiam, pajusti savo vertę bei galimybes ir t.t. Jose taip pat nurodoma, jog būtina pastebėti ir stengtis išlyginti psichinius, fizinius ir kultūrinius vaiko vystymosi nukrypimus ir trūkumus. Pastarieji tikslai ir uždaviniai itin akcentuojami specialiųjų ikimokyklinių įstaigų, kuriose ugdomi specialiųjų poreikių vaikai, ugdymo programose [31] nurodant, jog vienas svarbiausių jų ugdymo tikslų - socializacija ir integracija.

Pasaulinė specialiojo muzikinio ugdymo patirtis (G.Volkova, 1985; U.Jungmair, 1987; H.Moog, 1991; W.Meyberg, 1996 ir kt), neįgaliųjų muzikos terapijos atstovų (G.Orff, 1974; J.Alvin 1976; Z.Mateijova ir S.Mašura, 1984; J.Porte, 1991; F.Hegi, 1998; W.Vorel, 1998; B.Stige, 1998; H.Bonny, 1999 ir kt.) tyrimai atskleidžia, jog meninė veikla yra viena iš optimalių priemonių, siekiant neįgaliųjų asmenų socialinės integracijos. Meninėje veikloje vaikas gali tenkinti individualius saviraiškos poreikius, ugdyti savo gebėjimus bei įgūdžius. Iš kitos pusės, šios veiklos kryptingas panaudojimas sudaro prielaidas vaiko sėkmingam vystymuisi. Išsivysčiusiose pasaulio šalyse per keturis paskutinius dešimtmečius sukaupta nemaža neįgaliųjų meninio ugdymo bei muzikos terapijos patirtis. Joje mikčiojantiems vaikams taip pat skiriamas didelis dėmesys. Rusų autoriai (V.Griner, 1958; N.Tūgova, 1975; G.Volkova, 1985; N.Ričkova, 1985, I.Pavalaki, 1996 ir kt.), su-

kūrę bei tobulinantys “logopedinės ritmikos” metodą, išnagrinėjo muzikos bei ritmo poveikį vaikų (tarp jų ir 5-7 m.), turinčių kalbos sutrikimų, kalbos korekcijai bei kūno motorikos, judesių koordinacijos vystymuisi. Tačiau metodo autoriai, sureikšmindami judesio panaudojimą, kaip itin svarbią kalbos korekcijos grandį, neakcentuoja mikčiojančio vaiko vidinių galimybių stiprinimo bei plėtotės muzikos pagalba kaip pagrindinės jų ugdymo sąlygos.

Čekai (Z.Matejova, S.Mašura (1984)), nagrinėdami muzikos terapijos metodą, skirtą mikčiojimo korekcijai, apibendrino “logopedinės ritmikos” patirtį bei sujungė šį metodą su psichoterapijoje bei muzikos terapijoje naudojamais metodais. Šį metodą taikydami mokyklinio amžiaus vaikų kalbos terapijai jie išryškino ypatingą relaksacinę bei aktyvinančią muzikos poveikį neįgalaus vaiko nervų sistemai bei teigiamą muzikos bei muzikinės veiklos poveikį kalbos funkcijoms. Minėtieji autoriai išskėlė teorines prielaidas, kurios, jų nuomone, sieja muziką ir kalbą:

- muzika ir kalba turi labai artimą ryšį;
- mikčiojimas - kalbos muzikinių elementų (ritmo, melodingumo, harmoningumo) pažeidimas;
- mikčiojimui būdingi specifiniai ritmo pažeidimai kalboje;
- muzikos ritmas turi koreguojantį, relaksacinį ir adaptacinį poveikį biologiniams centrinės nervų sistemos mechanizmams, kurie valdo kalbą, ypač jos motorinius komponentus.

G.Orff (1972) ištyrė muzikos poveikį mikčiojančių 8-12 metų vaikų spontaninei kalbai. E.Rutkowski (1957) pritaikė K.Orff muzikinio ugdymo sistemos elementus ugdant mokyklinio amžiaus mikčiojančius vaikus, pabrėždamas muzikinio ritmo įtaką mikčiojančio vaiko kalbai.

Visi minėtieji autoriai ypatingą dėmesį skiria mokyklinio amžiaus vaikų mikčiojimo koregavimui bei akcentuoja grupinio darbo su jais formas. Tačiau nedaug dėmesio jų darbuose skiriama šių vaikų raidos problemoms spręsti. Juose nenumatytas individualių muzikinės raiškos būdų taikymas kiekvienam vaikui, siekiant individualių jo ugdymo tikslų. Apibendrinant reikėtų pažymėti, jog 5-7 metų mikčiojančių vaikų muzikiniam ugdymui, kaip vaiko socializacijos priemonei, pasaulinėje praktikoje skiriama labai nedaug dėmesio. Be to, visi metodai yra susiję su kultūra bei kalba. Juos, pritaikant mūsų šalies ugdymo sistemoje būtina atsižvelgti į mūsų šalies tradicijas, kultūrą.

Lietuvos bendrojo lavinimo muzikinio ugdymo (Z.Marcinkevičius, 1989; S.Jareckaitė, 1993; E.Balčytis, 1993; A.Piličiauskas, 1998; Z.Rinkevičius, 1998 ir kt.), ikimokyklinio muzikinio ugdymo (A.Katinienė, 1974, 1998; A.Vaičienė, 1977; K.Linkevičius, 1990) tyrinėtojų darbuose muzikiniam neįgaliųjų (tarp jų ir mikčiojančių) ugdymui nebuvo skirta reikiamo dėmesio. Su šių vaikų ugdymo problemomis nesupažindinami ir būsimoji muzikos mokytojai. Sovietinėje Lie-

tuvoje į specialiųjų pedagogų ruošimo programas muzikos disciplina tai pat nebuvo įtraukta (V.Karvelis, 2000). Nebuvo atliekami ir šios srities moksliniai tyrimai. Šalyje meniniu neįgalių vaikų ugdymu susidomėta tik paskutiniame dešimtmetyje, po nepriklausomybės paskelbimo. Tik paskutiniame dešimtmetyje, iškilus humanistinėms švietimo reformos idėjoms, susirūpinta meno kaip vidinio neįgalaus vaiko potencialo ugdymo priemone, o meninė vaikų veikla pradėta nagrinėti kaip socializacijos bei integracijos galimybė. Esminiai pokyčiai mūsų šalyje neįgaliųjų asmenų meninio ugdymo srityje buvo inicijuoti Lietuvos alternatyvaus meninio ugdymo centro įkūrėjo bei vadovo A.Piličiausko. Jo dėka 1997 m. buvo sudaryta Lietuvos neįgaliųjų meninio ugdymo taryba bei sudaryta meninio neįgaliųjų ugdymo programa, kuri nubrėžė neįgaliųjų meninio ugdymo strategiją bei taktiką. Šios programos įgyvendinimas vyksta meninio ugdymo "Credo" klasėse, kuriose ugdomi įvairių negalių turintys vaikai. Šiose klasėse buvo atliekami ir moksliniai tyrimai, susiję su neįgaliųjų meninio ugdymo bei socializacijos klausimais (A.Brazauskaitė, 2000; A.Vilkėlienė, 2000; V.Aleksienė, 2001; J.Šinkūnienė, 2001).

Kaip parodė specialiųjų ikimokyklinio ugdymo įstaigų mikičiojančių vaikų muzikos mokytojų apklausa, šių vaikų muzikinis ugdymas dažniausiai nukreiptas jų muzikinės kultūros bei muzikinės patirties ugdymui. Pedagogai dažniausiai vadovaujami bendrojo ikimokyklinio ugdymo muzikinio ugdymo programų nuostatomis. Dažnai jų specialiojo pasirengimo kompetencijos stoka, didžiulės ugdytinių grupės bei ribotas muzikinio ugdymo laiko limitas neleidžia jiems tinkamai įvertinti mikičiojančių ir kitus kalbos sutrikimus turinčių vaikų muzikinės veiklos galimybių bei problemų, nei juo labiau bandyti jas spręsti. 1999m. pasirodė programa "Kalbos, kalbėjimo ir komunikacijos sutrikimų šalinimas muzikinėje veikloje" (V.Čirpuvienė, K.Stošiuvienė). Ji sudaryta remiantis bendrojo ikimokyklinio muzikinio ugdymo programų pagrindu. Ši programa - teigiamas žingsnis, keičiant muzikos mokytojų požiūrį į muzikinio ugdymo specialiojoje ugdymo įstaigoje tikslus bei uždavinius, iškeliant komandinio pedagogų darbo, kuriame muzikos mokytojas taptų lygiaverčiu jos nariu, idėjos būtinumą. Mikičiojimas, kaip ir bet kuri negalia, gali sutrikdyti vaiko vystymąsi ne tik kalbos, bet ir socialinėje, emocinėje, fizinėje vystymosi sferose. Galima manyti, jog bendros muzikinio ugdymo programos negali tenkinti individualių šių vaikų ugdymo poreikių, todėl būtina nagrinėti metodus, ugdymo formas, analizuoti šių vaikų socializacijos galimybes.

Ikimokyklinio amžiaus vaikai, psichologų teigimu (P.Jakobson, 1964; A.Liubinskaja, 1971; L.Vygotskij, 1983; B.Teplov, 1985; E.Gordon, 1999 ir kt.), pasižymi ypatingai dideliu emociniu jautrumu, kurį sąlygoja jų nervinės sistemos plastiškumas, sugebėjimu nevalingai bei stipriai reikšti savo reakciją į aplinkos dirgiklius. Emocijos ypač svarbios vaikams suvokiant pasaulį bei ugdant teigiamas asmenybės savybes. Todėl, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikus (tarp jų ir

mikčiojančius), būtina atsižvelgti, ar ugdymo turinys turi reikiamą emocinį potencialą, galintį daryti teigiamą poveikį jų raidai. Muzikinė veikla šiame amžiuje yra itin susijusi su emocine ugdytinio raiška. Šis teiginys svarbus keliant **mokslinę problemą**: formuojant 5-7 m. mikčiojančių vaikų muzikinio ugdymo programas, būtina ieškoti būdų, kaip muzikine veikla skatinti mikčiojančio vaiko vidinę motyvaciją ir tuo būdu įtakoti jo vystymąsi, t.y. skatinti jo socializaciją.

Metodologinis temos pagrindas - humanistinė filosofija, akcentuojanti kiekvieno asmens vertingumą; humanistinio ugdymo teorija, pabrėžianti kiekvieno ugdytinio individualumą, jo įgimtų psichinių ir dvasinių galių plėtotę, saviraidos tikslus, ugdymo proceso optimizavimą grindžiant jį ugdytinių poreikiais; egzistencinės ugdymo filosofijos atstovų požiūris į pedagoginę atmosferą, sureikšminantis saugumo, tikėjimo bei pasitikėjimo jausmų įtvirtinimą, tarpasmeninę ugdytinio bei ugdytojo sąveiką.

Tyrimo objektas: 5-7 m. mikčiojančių vaikų ugdymo optimizavimas įtraukiant juos į muzikinę veiklą.

Remiantis keliama problema, ją grindžiančiais teiginiais, keliama tyrimo **hipotezė** - 5-7 metų mikčiojančius vaikus galima efektyviau ugdyti, jeigu:

- muzikinė veikla organizuojama atsižvelgiant į individualias vaiko raidos psichofizines savybes;
- individuali ir grupinė muzikinė veikla derinama atsižvelgiant į vaiko poreikius bei bendravimo ypatumus;
- tikslingai parenkamas muzikinis repertuaras įvairioms muzikinės veiklos rūšims ir taikomi korekcinio ugdymo metodai;
- muzika integruojama į įvairių vaikų veiklą pagal atitinkamą ugdymo modelį.

Tyrimo tikslas: ištirti 5-7 m. mikčiojančių vaikų ugdymo galimybes jų muzikinėje veikloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti muzikos įtaką mikčiojimo korekcijai.
2. Ištirti individualias mikčiojančio vaiko psichofizines galimybes.
3. Sudaryti mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla modelį.
4. Atlikti ugdomąjį tyrimą.
5. Apibendrinti tyrimo rezultatus.

Tyrimo metodai:

I. Teoriniai: pedagoginės, psichologinės, muzikinės bei kitos, su darbo tema susijusios literatūros, švietimo bei mokyklos reformos dokumentų, programų analizė, atskleidžianti teorinius tiriamos problemos pagrindus.

II. Empiriniai: vaikų kalbos bei muzikinės raiškos įrašų, muzikinės veiklos aprašų analizė leido įvertinti vaiko kalbos bei bendrąją raidą.

Anketos tėvams atskleidė mikčiojančio vaiko polinkį muzikinei veiklai bei mikčiojimo poveikį vaiko elgesiui ir bendravimui.

Burks'o elgesio įvertinimo skalė leido išsiaiškinti vaikų elgesio sutrikimus ir patvirtinti stebėjimų rezultatus.

Interviu su vaikų tėvais tyrimo pabaigoje leido išsiaiškinti pokyčius vaiko kalboje bei bendrojoje raidoje, nuodugniau palyginti pradinius ir galutinius tyrimo duomenis.

Pokalbiai su kartu dirbančiais specialistais leido geriau stebėti vaiko kalbos bei elgesio pokyčius, patikslinti kitais metodais gautus duomenis, numatyti tolimesnius darbo metodus.

Pokalbis su ekspertais padėjo išvystyti būdingiausias 5-7 metų vaikų kalbos sutrikimų bei jų psichologinio poveikio bruožus.

Dokumentų analizė leido išsamiau susipažinti su vaikų problemomis bei aplinka. Iš specialistų buvo surinkta medžiaga, charakterizuojanti vaikus (pvz., medicininės kortelės, mikčiojančio tyrimo kortelės, vaiko raidos vertinimo kortelės).

Aprašomieji kokybiniai vieno atvejo tyrimai padėjo atskleisti vaiko raidos unikalumą, leido įvertinti ugdymo poveikį individualiam subjektui.

Pedagoginiai užrašai leido fiksuoti ir analizuoti ugdytinių raidos pokyčius muzikinėje veikloje.

Garso įrašų analizė suteikė palankias galimybes fiksuoti ugdymo pokyčius bei sudarė prielaidas tyrimo rezultatų vertinimo objektyvumui.

Ugdymo tyrimo metodu siekta patikrinti hipotezėje suformuluotų teiginių pagrįstumą, taikant mikčiojančių vaikų ugdymo muzika modelį. Jo metu naudoti stebėjimo, pokalbio metodai. Dėl tiriamųjų vaikų amžiaus ypatumų rašytinių testų, anketų bei užduočių nenaudota. Tiriamųjų grupės vaikai buvo stebimi kontrolinių ir eilinių muzikos valandėlių metu bei kitoje veikloje.

III. *Statistiniai*: anketinės apklausos duomenys apdoroti statistinės analizės sistema (SPSS), statistiniam ryšiui tarp požymių įvertinti taikytas koreliacinės analizės (Spearman) metodas, skirtumams tarp grupių palyginti - Stjudento kriterijus.

Tyrimo etapai. Atsižvelgus į tiriamųjų vaikų mikčiojimo pobūdį, raidos specifiką, bei tiriamojo objekto naujumą, pedagoginis tyrimas organizuotas tokia tvarka.

Pirmajame etape - (1995 - 1997 m.) buvo formuluojama darbo hipotezė, numatomi svarbiausi tyrimo uždaviniai, kuriama tyrimo metodika, sudaromos anketos, pokalbių klausimynai tėvams, logopedinių ugdymo įstaigų pedagogams. Tuo tikslu buvo studijuojama atitinkama mokslinė literatūra, nagrinėjami švietimo dokumentai, programos, kalbamasi su ekspertais. Tuo pačiu metu vyko mikčiojančių vaikų grupės stebėjimas Vilniaus m. 141-ajame logopediniame lopšelyje - darželyje.

Antrajame etape - (1997 - 1998 m.m.) Vilniaus m. 141 - ajame lopšelyje - darželyje atliktas *žvalgomasis tyrimas*. Jo metu stebėta 11 5-7 metų mikčiojančių

darželinukų, surinkta medžiaga apie tiriamuosius iš tėvų bei specialistų, dirbančių su šiais vaikais, stebėta įvairi vaikų veikla, susipažinta su ugdymo programa. Šio tyrimo metu buvo sudaryta muzikinių gebėjimų tyrimo metodika, stebėta vaikų muzikinė patirtis, vaikų saviraiškos ypatumai.

Atlikta šalies logopedines ugdymo įstaigas lankančių mikčiojančių vaikų tėvų anketinė apklausa. Joje dalyvavo 108 mikčiojančių vaikų tėvai iš 8 Lietuvos ikimokyklinių logopedinių ugdymo įstaigų (žr. 1d. priedą).

Žvalgomojo tyrimo rezultatų apibendrinimas (1997 m. 05 - 09 mėn.), pedagoginio repertuaro formavimas, atsižvelgus į kalbos specialistų rekomendacijas, vaikų specifinius raidos sutrikimus, konstatuojamojo tyrimo metodikos tikslinimas.

Trečiajame etape - (1998 - 2000 m.) Vilniaus 141 - ajame logopediniame lopšelyje - darželyje tyrinėta 11 5-7 m. mikčiojančių vaikų ugdomoji grupė.

Ugdomojoje grupėje atliktas konstatuojamasis tyrimas: diagnozuojami vaikų muzikiniai gebėjimai, domėjimasis muzikinės veiklos rūšimis, įvertinama vaiko kalba muzikinėje veikloje. Papildoma medžiaga apie tiriamuosius buvo surinkta iš tėvų bei auklėtojų, logopedo. Atliktas elgesio įvertinimo testas (pagal Burks'o elgesio įvertinimo skalę). Tikslinta ugdomojo tyrimo programa, atsižvelgus į konkrečius tiriamųjų sutrikimus, tikslintas modelis.

1998 - 1999 m. (10 - 05 mėn.) organizuotas ugdomasis tyrimas - tyrimo programos vykdymas, tyrimo rezultatų medžiagos kaupimas, nuolatinis vaikų pasiekimų stebėjimas muzikos atlikimo bei kūrybos metu.

1999 - 2000 m. atlikti muzikinių gebėjimų, vaiko kalbos įvertinimo muzikinėje veikloje tyrimai bei surinkti duomenys iš Kauno m. 12 - ojo lopšelio - darželio mikčiojančių vaikų grupės specialistų.

Ketvirtajame etape - 2000 m. tyrimo rezultatų analizė ir apibendrinimas.

Mokslinis naujumas ir teorinis reikšmingumas.

5-7 m. mikčiojančių vaikų ugdymo optimizavimo muzikine veikla tyrimas Lietuvoje atliktas pirmą kartą. Darbe išryškinama emocijų svarba muzikinei šių vaikų veiklai, ugdymo aplinkos bei pedagoginės sąveikos ypatumai.

Pagrįstas žymiausių muzikinio ugdymo koncepcijų principų pritaikymas mikčiojančių vaikų muzikinėje veikloje bei išryškintos intonavimo prasmės metodo (A.Piličiauskas, 1998) taikymo galimybės optimizuojant šių vaikų ugdymą.

Nustatytos mikčiojančių ikimokyklinio amžiaus vaikų muzikinės veiklos galimybes bei jų ryšys su mikčiojimo rūšimis bei mikčiojančio vaiko elgesio ypatumais.

Išryškinti mikčiojančių vaikų, kurie ugdomi integruotose ir specialiose mikčiojančių vaikų ugdymo grupėse elgesio ypatumai bei su jais susijusios vaikų muzikinės veiklos galimybės.

Ištirti individualūs psichofiziniai mikčiojančių vaikų ypatumai.

Sudarytas mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla modelis.

Sudaryta speciali mikčiojančių vaikų grupinės ir individualios muzikinės veiklos programa.

Nustatytas muzikinės veiklos elementų individualus poveikis mikčiojančių vaikų ugdymui.

Remiantis moksliniais tyrimais įrodyta, jog vaiko galimybė išreikšti save muzikine veikla tiesiogiai susijusi su vaiko saviraiškos plėtote, teigiamais poslinkiais ugdant(is) savęs suvokimą bei sklandžią kalbą.

Tyrimų rezultatai atskleidė muzikinės veiklos organizavimo specifiką, padedančią optimizuoti mikčiojančių ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymą.

Tyrimo rezultatų praktinis reikšmingumas.

Tyrimo rezultatai padėjo atskleisti mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla dinamiką, ugdymo būdų taikymo veiksmingumą ikimokyklinėje mikčiojančių vaikų ugdymo praktikoje.

Sukurtu ir empiriškai patikrintu mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla modeliu galės pasinaudoti ikimokyklinių įstaigų muzikos mokytojai, auklėtojai, logopedai, tėvai ir kiti asmenys, kurie susiduria su mikčiojančiais vaikais. Čia jie ras moksliniais tyrimais patvirtintas rekomendacijas, kaip muzikine veikla teigiamai įtakoti mikčiojančio vaiko raidą.

Parengta muzikinio ugdymo programa, kuri sudaro galimybę individualizuoti mikčiojančio vaiko muzikinį ugdymą, integruoti muziką į įvairią vaikų veiklą.

Disertacinio darbo aprobavimas. Autorė skaitė *pranešimus* darbo tematika šiose konferencijose ir seminaruose: III respublikinėje mokslinėje - praktinėje konferencijoje "Sustiprintas muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje: integracijos galimybės ir problemos" (1996, Kaunas); Respublikiniame praktiniame seminare "Meninis neįgaliųjų ugdymas" (1997, Vilnius); First Baltic Congress "Developmental Disorders in Childhood: New Approaches for the Baltics and Eastern Europe" (1997, Vilnius); Seminare - praktikume muzikos mokyklų parengiamųjų grupių vadovams (1997, Vilnius); II respublikinėje edukologijos doktorantų ir jų mokslinių vadovų konferencijoje (1998, Kaunas); II mokslinėje - praktinėje konferencijoje "Neįgaliųjų meninis ugdymas: psichologinės reabilitacijos ir socializacijos galimybės" (Šiauliai, 1999); seminare "Kompleksiniai vaikų mikčiojimo šalinimo būdai" (Vilnius, 2001); seminare "Emocinės ir socialinės paramos vaikui priešmokyklinės grupės modeliai" (Vilnius, 2002).

Parengė kvalifikacijos tobulinimo programą "Vaikų, turinčių kalbos sutrikimų, muzikinio ugdymo ypatumai" bei vedė seminarą (6 val.) Kauno miesto ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogams, pradinių klasių muzikos mokytojams (Kaunas, 2000).

Disertacijos struktūra. Disertaciją sudaro įvadas, 3 dalys, išvados, literatūros sąrašas ir priedai.

TRUMPAS DISERTACIJOS TURINYS

Įvade pagrindžiamas darbo aktualumas, apibrėžiamas tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai, iškeliami hipotezė, apibūdinami darbe taikomi tyrimo metodai, aprašomi tyrimo etapai. Išryškinamas darbo mokslinis naujumas ir teorinis reikšmingumas.

Pirmąją disertacijos dalį „Mikčiojančių ugdymo muzikine veikla teoriniai pagrindai“ sudaro 4 skyriai. Pirmajame skyriuje „Mikčiojimo samprata mokslinėje literatūroje“ nagrinėjamas mikčiojimo problemos traktavimas įvairių šalių bei įvairių mokslo sričių mokslininkų darbuose. Logopedinėje, medicininėje, psichologinėje literatūroje (M.Seeman, 1962; E.Michailova, 1985; A.Zacharov, 1988; M.Bujanov, 1989; M.Fraser, 1998; R.Ivoškuvienė, 1993, 1999; G.Wirth, 1990; K.O.Polukordienė, 1990 ir kt.) mikčiojimas apibūdinamas kaip kalbėjimo tempo ir ritmo sutrikimas, dėl kurio sutrinka normalus bendravimas. Šis kalbos sutrikimas itin neigiamai veikia žmogaus asmenybę: iškreipia jo savęs suvokimą, keičia elgesį, kartais tampa neurozinių susirgimų priežastimi. Dėl minėtų dalykų kai kurie autoriai mikčiojimą įvardina logoneuroze - kalbos neuroze (B.Karvarsarskij, 1990; A.Kriščiūnas, 1994). Kiti autoriai mano, kad mikčiojimas nėra kokios nors neurozės simptomas, o yra savarankiškas sutrikimas (M.Seeman, 1962; V.Šklovskij, 1985; K.O.Polukordienė, 1990; V.Kaliagin, 1998 ir kt.). Jų nuomone, reikšmingų asmenybių skirtumų tarp mikčiojančio ir nemikčiojančio žmogaus nėra, nors mikčiojantys žmonės, palyginus su nemikčiojančiais, dažnai yra drovesni, emociškai nestabilesni. Šie autoriai pažymi, jog pažeisti mikčiojančių tarpasmeniniai santykiai, objektyvus požiūris į save ir kitus, ypač tai išryškėja bendraujant. Jų teorijose aprašomi asmenybės bruožo - “fiksuo to dėmesio į kalbą” - aspektai, bei ydingas ratas, į kurį dažnai patenka mikčiojantis žmogus: mikčiojimas – baimė, vengimas – neapykanta, gėda, kaltė – mikčiojimas.

Kiti autoriai (St.Ainswort,1992; M.Fraser, 1998) teigia, kad mikčiojimas yra sudėtingas kalbėjimo sutrikimas, apimantis du aspektus: psichinį ir emocinį. Jie teigia, kad žmonėms turintiems šią kalbos problemą, būtina ugdyti pozityvų požiūrį ir mokyti juos pritaikyti įvairias technikas, skatinančias tobulėti. Gydomo sėkmei, pasak jų, realų poveikį gali turėti šie faktoriai: teigiamos emocijos, įtampos mažinimas, dėmesio nukreipimas, kitų pagalbos priėmimas ir motyvacija.

Formuojantis mikčiojimo sampratai atsirado keletas mikčiojimo korekcijos (terapijos) modelių: *medicininis*, kai pirmiausiai gydoma liga, kurios simptomu yra mikčiojimas (M.Bujanov, 1989); *Logopedinis*, kai nuosekliomis pratybomis stengiamasi sumažinti motorinius mikčiojimo sutrikimus, koreguoti garsų tarimą; *psichologinis*, kai, pirmiausia, siūloma kelti mikčiojančio žmogaus motyvaciją, ugdyti teigiamą požiūrį į save ir savo kalbą ir t.t.

Remiantis įvairių mokslo sričių teorijomis bei minėtais mikčiojimo korekcijos modeliais šiame darbe apibrėžiama, jog mikčiojimas yra *kompleksinė* problema, kuriai būdingas kalbėjimo nesklaidumas bei jo sąlygoti emociniai sutrikimai,

socialinės adaptacijos sunkumai, komunikacinių įgūdžių stoka.

Antrajame skyriuje *“5-7 metų vaikų mikčiojimo problemos”* apžvelgiami vaiko vystymosi šiame amžiaus laikotarpyje ypatumai: savojo “Aš” išsitvirtinimas, sparti fizinė bei psichinė branda, pabrėžiamas ypatingas vaiko emocinis jautrumas. Jais remiantis keliama vaiko priešmokyklinio ugdymo uždaviniai: formuoti tikėjimą ir pasitikėjimą, valią, savarankiškumą ir t.t.

Disertaciniame darbe aprašomi mikčiojimo ypatumai ikimokykliniame amžiuje, jo atsiradimo priežastys bei prielaidos (žr. disertaciją). Išryškėjo, jog įvairių teorijų aiškinimas apie mikčiojimo kilmę yra neišbaigtas ir ne visuomet pasitvirtinantis. Kiekvienas mikčiojimo atvejis būna individualus, turintis daug įvairių niuansų, reikalaujantis išsamių tyrimų bei individualių ugdymo būdų.

Kai kuriais atvejais neigiami vaiko išgyvenimai, susiję su jo mikčiojimu, stabdo jo emocijų plėtotę, neretai sukeldami kalbėjimo baimę – “logofobiją”. Ši baimė stabdo vaiko kalbos, kaip svarbiausios bendravimo, pažintinių poreikių tenkinimo priemonės, vystymąsi. Mikčiojimas bei dėl jo kylantys neigiami vaiko išgyvenimai apsunkina vaiko komunikaciją, nes tik bendraudamas jis sėkmingai gali įveikti amžiaus tarpsnių krizes (E.Erikson, 1963). Akivaizdu, jog mikčiojančio vaiko vystymasis šiame amžiaus tarpsnyje gali itin sulėtėti ir tuo pačiu nulemti vaiko pasirengimo mokyklai kokybę.

Apibendrinant šį skyrių galima daryti išvadą, kad 5-7 metų mikčiojančių vaikų ugdymas yra sudėtingas, kalbos sutrikimo nulemtas procesas, kuriame neabejotina emocijų, jų vystymo reikšmė. Tai - laikotarpis, kai būtina ugdyti vaiko teigiamą santykį su savimi ir aplinka, mokyti bendrauti, bendradarbiauti bei leisti formuoti vaiko savajam “Aš”, fiziniam kūnui ir dvasiai. Visi šie komponentai yra vaiko pasirengimo mokyklai pamatas.

Trečiajame skyriuje *“Terapinis muzikos poveikis mikčiojančiam vaikui”* apžvelgiamas muzikos poveikis mikčiojančiam žmogui (vaikui) remiantis įvairių mokslų (specialiosios pedagogikos, psichologijos, medicinos, muzikos pedagogikos bei muzikos terapijos) tyrinėtojų darbais. Išryškinama, jog neįgaliųjų muzikinis ugdymas turėtų būti nukreiptas “ne tik į įsivaizduojamąjį rezultatą, o į patį muzikinės veiklos procesą” (A.Piličiauskas, 1998).

Šiam požiūriui yra artimi muzikos terapijos mokslo atstovų (G.Orff, 1974; J.Alvin, 1976; Ch.Schwabe, 1969; Z.Mateijova, S.Mašura, 1984; T.Naes, 1995; W.Vorel, 1998; B.Stige, 1998 ir kt.) teiginiai, aiškinantys, kad muzikos terapija - tai bendravimas, sąveikavimas, socialinis reiškinys, teikiantis visuotinę kūrybos džiaugsmą. Muzika jų darbuose suprantama kaip muzikavimo procesas, kuriame yra kelios veiklos rūšys, galinčios gerinti žmogaus sveikatingumą bei jo gyvenimo kokybę.

Disertacijoje šių teiginių pagrindu aptariami bendri muzikos ir kalbos požymiai, kuriais remiantis nagrinėjama muzikos įtaka mikčiojančiųjų ugdymui. Ak-

centuojami šie muzikos ir kalbos požymiai: 1) abu raiškos būdai yra akustinės bendravimo priemonės; 2) ritmas yra svarbiausias gyvenimo reiškinys, muzikos bei kalbos elementas; 3) kalbos melodingumas (atitinkantis muzikos melodingumo suvokimą) išreiškia jausminį jos turinį bei psichinę žmogaus būklę; 4) kalbos dinamiškumo harmonijos poveikis analogiškas muzikos kūrinio harmonijos įtakai: kalba bei muzika yra dinaminis procesas, modeliuojamas panašiomis išraiškos priemonėmis (tempo, dinaminės skalės intensyvumo, tembrinės išraiškos ir kt.). Kalbos harmoningumas atspindi žmogaus jausmines būsenas, muzikos kūrinyje kompozitorius minėtų priemonių pagalba išreiškia jausmų simbolius; 5) tikslingai nukreiptas muzikos menas turi specifines ir unikalias galimybes pakeisti mikčiojančiojo žmogaus patologines psichines ir somatines būsenas.

Mikčiojantys (ypač vaikai) dažnai yra emociškai nestabilūs. Emocijas tyrinėję mokslininkai (H.Selye, 1956; P.Jakobson, 1964; E.Izard, 1980; L.Vygotskij, 1983; B.Teplov, 1985; V.Meška, A.Juozulynas, 1996 ir kt.) nustatė žmogaus emocijų reikšmę jo elgesiui, pažinimui, įvairios veiklos kokybei, organizmo sveikatos būklei ir pan. Kaip pastebi muzikos terapeutai, muzika kaip menas gali sužadinti klausytojo socialines ar biologines emocijas; muzika, ypač mėgstama, sukelia jausmus, emocijas, nuotaikas, afektus, pakeičia žmogaus elgesį ir kartu įtakoja svarbiausias (vegetacines) organizmo funkcijas, motoriką o tuo pačiu ir kalbą.

Ch.Schwabe (1969) nurodo, jog klausoma muzika gali turėti tiek teigiamą, tiek ir neigiamą poveikį pacientui, jeigu ji neinterpretuojama ir neaptariama. Mikčiojimas dažnai pasireiškia neurozinių susirgimų fone, o šį sutrikimą turintiems taip pat rekomenduojamas muzikos klausymas, siekiant relaksacinio muzikos poveikio psichikai bei vegetacinei sistemai. H.Moog (1991), aptardamas negalią turinčių vaikų emocijas, pabrėžia, kad tikslinga muzikinė veikla vaikams yra naudinga kaip emocijų stabilizavimo priemonė. Pasak autoriaus, muzikos klausymo metu ar muzikuodami jie gali aktualizuoti savo jausmus; sėkmės potyris muzikinėje veikloje, muzikinės improvizacijos padeda vaikams atsipalaiduoti nuo kalbos sutrikimo inspiruotos psichologinės įtampos, kuri dažnai trukdo vaikams normaliai bendrauti.

Tiek kalba, tiek ir muzika yra žmonių *komunikavimo* priemonės. Mikčiojimas dažnai priskiriamas komunikacijos sutrikimui kaip kalbėjimo, t.y. žodinio informacijos perteikimo proceso sutrikimas, bei neverbalinės komunikacijos sutrikimams, kurie pasireiškia žmogaus nesugebėjimu užmegzti ir palaikyti kontakto su žmonėmis. Ch.Schwabe (1969), Z.Mateijova, S.Mašura (1984), K.Schumacher (1999) ir kt. muziką laiko neverbaline komunikacijos forma, kuri tam tikrose jausmų srityse ir tarpasmeniniuose santykiuose veiksmingesnė nei žodinis bendravimas, nes muzikos išraiškos priemonėmis žmogus gali lengviau aktualizuoti savo emocijas ir jausmus (tai itin svarbu mikčiojantiems, kurių verbalinė komunikacija yra apsunkinta). V.Matonis (1991); J.Porte (1991); V.Oklender (1998) išryškina muzikos *socialinę*

funkciją. Muzikinė veikla, kaip galimybė bendradarbiauti, mikčiojančiam žmogui gali padėti spręsti bendravimo, prisitaikymo visuomenėje problemas.

Apibendrinant šį skyrių galima teigti, kad muzikos ir kalbos elementų giminingumas bei tinkamas muzikinės veiklos naudojimas gali turėti teigiamą poveikį kalbai, mikčiojantį vaiką gali veikti kaip emocijas reguliuojanti priemonė. Muzikavimas, kaip saviraiškos būdas ir jo metu įgyjami įgūdžiai, vysto motoriką ir judesių koordinaciją, kurie neabejotinai teigiamai įtakoja ir kalbos motorines funkcijas, diegia socialinius įgūdžius, mokant muzikuoti drauge, skatina kūrybiškumą, kuris gali tapti mikčiojančiojo ugdymo atrama, be to, kartu lavina ir muzikinius gebėjimus bei muzikavimo įgūdžius.

Ketvirtajame skyriuje *“Muzikinio ugdymo metodų adaptacijos galimybės ugdant mikčiojančius vaikus”* aptariamos mokslininkų (Ž.Dalkroz, 1930,1980; K.Orff, 1963; Z.Kodaly, 1974; Sh.Suzuki 1993) ir Lietuvos (A.Katinienė 1988,1998; V.Krauskaitė, 1992; A.Piličiauskas, 1972,1994,1998) muzikinio ugdymo metodų idėjos bei jų reikšmė mikčiojančių vaikų ugdymui.

Ž.Dalkrozo nuomone, muzikos ištakos ir pagrindas – ritmas. Jis geriausiai suvokiamas aktualizuojant plastinio judesio vaizdą. Ritmo pažinimas šioje sistemoje turi visybinių pobūdį ir kompleksiskai įtakoja asmenybę. Anot Ž.Dalkrozo muzika reguliuoja judesius, o judėjimas yra vienas pagrindinių sistemos “organizmas - aplinka” pusiausvyros mechanizmų.

Kitas šios koncepcijos adaptacijos variantų ugdant mikčiojančius vaikus yra “logopedinė ritmika”. Šis metodas remiasi “žodžio ir muzikinio ritmo sujungimu bei įtraukia iš anksto numatytą ar improvizuotą akompanimentą vaikui ritmiškai judant pagal muziką”. (Volkova 1985, 32.). Šį metodą Rusijoje sukūrė Ž.Dalkrozo mokinys B.Griner apie 1930 m. Vėliau jį praplėtė J.Florenskaja (1949), A.Giliarovskij (1959), V.Roždestvenskaja (1968), N.Tūgova (1975), G.Volkova (1985) ir kt. Jo pagrindu vyksta ir pastarųjų dešimtmečių tyrinėjimai Rusijoje (M.Breslavcev, 1995; I.Pavalaki, 1996 ir kt.).

Vienas svarbiausių Ž.Dalkrozo metodo principų yra improvizacija. Džiaugsmas, patiriamas spontaniškos judesio išraiškos metu, galėtų “išjudinti” užslopintą mikčiojančio vaiko iniciatyvą, padėtų pasitikėti savo jėgomis. Šis metodas taip pat turi dar neišnaudotą galimybių: muzikos suvokimu ir jos išraiška per judesį galima diagnozuoti vaiko asmenybės ypatumus, nes, Ž.Dalkrozo nuomone, vaikų emocinis ir motorinis reagavimas į muziką yra labai skirtingas, o tie skirtumai atitinka skirtingų žmonių asmenines charakteristikas. Tai itin svarbus teiginys specialiajai meno pedagogikai.

K.Orff (1963) sukurta vaikų muzikinio ugdymo (Schulwerk) sistema. Jos ištakos – muzikinis teatras, suliejantis į vieną visumą kūno judėjimą, pantomimą, žodį, vaidybą, ritmą, improvizaciją, grojimą, dainavimą, kurie vienas kitą papildo ir sudaro vientisą sistemą. Mikčiojančių ikimokyklinukų ugdymui svarbus yra šios siste-

mos principas, kad įgūdžių įgijimas ir demonstravimas nėra pagrindinis muzikavimo tikslas. Svarbiausia pati muzikinė, meninė veikla, kuri, tapdama kūrybiniu procesu, stimuliuoja muzikinę kūrybą, teikia kolektyvinio muzikavimo, naujų atradimų, saviraiškos džiaugsmą, o kartu įtakoja ir ugdytinio asmenybės sklaidą.

G.Orff (1974) sukūrė muzikos terapijos metodą, kuriame minėtos muzikinio ugdymo koncepcijos idėjos buvo pritaikytos neįgaliųjų ugdymui. Metodo pagrindas – “kuo mažiau pastangų – kuo daugiau džiaugsmo”. Šis metodas suteikia gerų galimybių psichomotoriniam vaiko vystymui, elgesio koregavimui, bendravimo įgūdžių formavimui. Autorė rašo apie asociacijų vaidmenį ugdant mikčiojančių vaikų kalbą, taip pat instrumentinio muzikavimo galimybes jungiant muzikavimo procesą bei kalbos ugdymo pratybas. Daugeliu atvejų G.Orff muzikos terapija taikoma neįgaliesiems dirbant grupėmis. K.Orff muzikinio ugdymo sistemos idėjas mikčiojančių vaikų ugdymui taip pat naudojo E.Rutkowski (1957), pritaikęs šio metodo elementus mikčiojančių moksleivių ugdymui. K.Hofmarksrichter tyrė muzikavimo block fleitomis teigiamą poveikį mikčiojančiojo vaiko kvėpavimui.

Z.Kodaly (1974) muzikinio ugdymo sistemos pagrindas – dainavimas. Z.Kodaly muzikinio ugdymo tikslu laiko muzikinės klausos lavinimą bei visuotinį muzikinį raštingumą, itin pabrėžia liaudies muzikos vaidmenį, teigia, jog liaudies daina turi tapti vaikui gimtosios kalbos mokymosi bei saviraiškos priemone. Šiame tyrime Z.Kodaly metodas aktualus tuo, jog akcentuojamas ansamblinis – grupinis dainavimas, kuris yra neabejotinas bendravimo, socialumo reiškiny. Ši dainavimo forma leidžia pajusti bendrumo, draugiškumo jausmą ir ugdo bendravimo įgūdžius, koreguoja elgesį. Šio metodo idėjoms artimas A.Seybold (1971), kuris tyrė aktyvios muzikos terapijos (dainavimo) įtaką vaiko spontaniškos kalbos sutrikimo šalinimui. Jis pastebi, kad tie vaikai, kuriems buvo taikyta kombinuota muzikos ir kalbos terapija, parodė geresnius spontaniškos kalbos rezultatus, nei tie, kuriems buvo taikyta tik kalbos terapija.

Visų šių klasikinių ugdymo metodų taikymo tikslas – muzikinis raštingumas. Juose teikiama pirmenybė mokymui “iš klausos”, kaip prielaida, lemianti mokinio pasirengimą ir logiką, būtiną muzikiniam raštui suprasti. Kiekviena metodika pripažįsta kinestetinio mokymo vaidmenį, pastebi natūralų vaikų polinkį judėti pagal muziką ir supranta to judėjimo svarbą ugdant gilesnį muzikos suvokimą.

Dar vienas itin svarbus elementarus muzikinio ugdymo elementas – improvizavimas. Jis taipogi ypatingai išryškinamas visose minėtose metodikose ir yra labai svarbus vaiko saviraiškos plėtotei, o šiame tyrime aktualus jo terapinis poveikis mikčiojančio vaiko asmenybei.

Vienas ryškiausių literatūroje aprašomų metodų yra čekų autorių Z.Mateijova ir S.Mašura (1984) sukurtas muzikos terapijos metodas, skirtas mokyklinio amžiaus vaikų kalbos terapijai. Metodas taikomas kaip grupinė terapijos forma ir

jungia psichoterapijoje bei muzikos terapijoje naudojamas priemonės, t.y. muzikavimą, įvadinis psichoterapinius pokalbius, stimuliavimą šviesa, autogeninę treniruotę, relaksaciją ir t.t.

Sh.Suzuki (1993) sukurtas "gimtosios kalbos", arba talento ugdymo metodas, skirtas mokyti griežti smuiku. Jis pagrįstas muzikos ir gimtosios kalbos mokymosi analogija. Metodas išryškina muzikinės aplinkos svarbą ugdant mažylio muzikalumą, pabrėžia motinos ryšį su vaiku ankstyvajame muzikinio ugdymo periode. Mikčiojančių vaikų ugdymui reikšmingas šio metodo teiginys, jog ugdymo sėkmę nulemia aktyvi vaiko emocinė pozicija, kurią formuoja teigiami paskatinimai, moralinis palaikymas pradedant mokytis muzikuoti. Mikčiojančių vaikų socialinių įgūdžių vystymui taip pat svarbios ansamblinio muzikavimo formos, kaip būdas bendradarbiauti.

Visos šios idėjos bei pastebėjimai - prielaidos sėkmingai ikimokyklinio amžiaus mikčiojančio vaiko raidai. Tačiau šie metodai nenagrinėja visuminio mikčiojančiojo vaiko ugdymo, neatskleidžia 5-7 metų mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla aspektų.

Pasaulinių muzikinio ugdymo metodų idėjas Lietuvos muzikinio ugdymo sistemoje nagrinėjo bei adaptavo ir Lietuvos mokslininkai (A.Katinienė, 1988, 1998; A.Vaičienė, 1977; E.Balčytis, 1993; A.Piličiauskas, 1972; Z.Rinkevičius, 1993; J.Kievišas, 1997 ir kt.), pedagogai (V.Krakauskaitė, 1992; E.Velička, 1996 ir kt.). Ikimokykliniam muzikiniam ugdymui didelę reikšmę turi A.Katinienės (1998), V.Krakauskaitės (1992) pastangos sulieti pasaulinės muzikinio ugdymo praktikos idėjas su lietuviškos kultūros paveldu. Jos savo metodiniuose darbuose išsiaiškino K.Orff ir Z.Kodaly metodų elementus, pritaikydamos jiems lietuvišką muzikinę medžiagą bei priemones. A.Katinienė savo darbuose iškelia išskirtinę emocijų reikšmę ugdant mažus vaikus, teigdama, jog emocinis suvokimas yra estetinio santykio su muzika formavimo pagrindas. Autorė pabrėžia bendrakultūrinio muzikinio ugdymo svarbą vaiko asmenybės tapšmui.

Originali idėja, kuri taip pat pritaikoma neįgaliųjų vaikų ugdymui, yra A.Piličiausko (1998) intonavimo prasmės (IPM) ir asmeninės prasmės (APM) metodai, plačiai naudojami pastarųjų metų muzikinio ugdymo tyrimuose (A.Vilkėlienė, 2000; V.Aleksienė, 2001; Žalys, 2001 ir kt.). Juos autorius apibūdina "kaip muzikos kūrinio poveikio, t.y. intonavimo prasmės įsąmoninimo (IPM) ir suvokėjo dvasinio pasaulio atskleidimo (APM) būdus. Šių metodų taikymas įmanomas tik esant pasitikėjimo ir geranoriškumo atmosferai ir atitinka humanistinės psichologijos bei pedagogikos teiginius apie ugdytinio ir ugdytojo sąveikos saugioje aplinkoje būtinybę, siekiant sėkmingo vaiko asmenybės vystymosi. Svarbi šio metodo priemonė - verbalizacija. Ji leidžia išsakyti emocijas, atitinkamas mintis, veikiant muzikiniam intonavimui.

IPM gali būti pritaikomas optimizuojant mikčiojančių vaikų ugdymą. Tai vienas iš būdų diagnozuoti vaiko savijautą: ugdytiniai skatinami suvokti savo ar

kito jausmus, kilusius klausantis muzikos. Jie gali žodžiu, judesiu, grafiniu vaizdu išreikšti savo išgyvenimus, nuotaikas, baimes ir t.t. Šis metodas gali būti naudingas ir vaiko kalbos vystymuisi: sudaro sąlygas plėtoti vaiko saviraišką kalba, leidžia „užsimiršti“, nugalėti mikčiojimo barjerą, taipogi kuria dialogą tarp ugdytinio ir ugdytojo. Visos minėtų autorių mintys yra svarbios sudarant 5-7 metų mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla modelį.

Apibendrinant pirmąją dalį išryškinama pagrindinė tyrimo nuostata, jog mikčiojančio 5-7 metų vaiko ugdymas muzikine veikla galėtų būti pirmiausia jo *vidinių galių stiprinimas* (t.y. jo pasitikėjimo bei teigiamo savęs vertinimo formavimas). Vaikas, turintis stiprų vidinį potencialą, lengviau gali įveikti ir kalbėjimo problemas, lengviau vyksta jo socializacija, integracija į visuomenę. Mikčiojančių vaikų kalbos sutrikimo, vystymosi individualumas, skirtingi jų saviraiškos poreikiai, kylantys šiame amžiaus tarpsnyje, nulemia *individualaus šių vaikų ugdymo muzikine veikla būtinybę*. Šiuos teiginius būtina moksliskai pagrįsti ir ištirti, nes šis mikčiojančių vaikų ugdymo aspektas nėra išryškintas, neatlikti moksliniai tyrimai.

Antrojoje darbo dalyje „5-7 metų mikčiojančių vaikų muzikinės veiklos galimybių empirinis tyrimas“ pateikiama žvalgomojo tyrimo metodika, aprašomas mikčiojančių vaikų muzikinės veiklos galimybių žvalgomasis tyrimas, pristatomi mikčiojančių vaikų tėvų apklausos rezultatai. Išryškėję mikčiojančių vaikų muzikinės veiklos ypatumai, jų poreikiai lėmė konstatuojamojo tyrimo kryptį. Šioje dalyje aprašyta konstatuojamojo tyrimo metodika ir organizavimas, išanalizuoti gauti tyrimo duomenys, kurie išryškino individualius tiriamųjų ypatumus. Šią disertacijos dalį sudaro šeši skyriai.

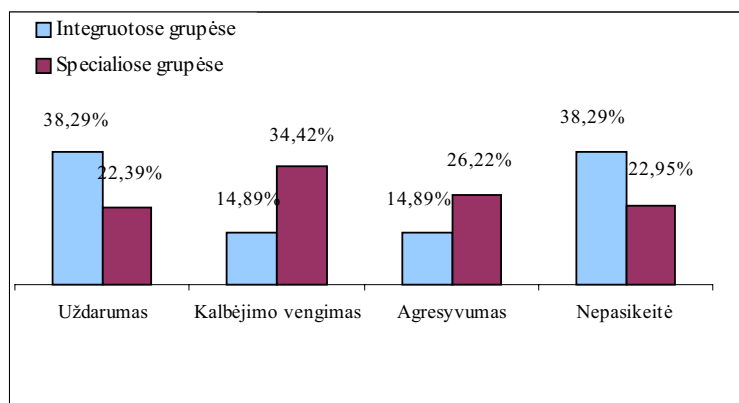
Pirmąjį skyrį „*Žvalgomojo tyrimo metodika ir organizavimas*“ sudaro du poskyriai. Pirmajame poskyryje „Mikčiojančių vaikų muzikinės veiklos galimybių tyrimas darželyje“ nagrinėjamas mikčiojančių vaikų grupės, kurią sudarė 11 tiriamųjų, veiklos stebėjimo procesas. Jo metu atskleistos mikčiojančių vaikų muzikinės veiklos galimybės: jų muzikinių gebėjimų pasireiškimas, muzikinės patirties ribotumas, taip pat kiti veiklos ypatumai. Pasitvirtino literatūroje minimi teiginiai, jog kai kuriems vaikams būdingi judėjimo sutrikimai, nepakankami bendravimo įgūdžiai bei jų nulemtos ribotos saviraiškos galimybės. Išryškėjo ir kiekvieno vaiko mikčiojimo bei elgesio ypatumų individualumas, nevienodas jų pasireiškimas skirtingose situacijose. Be to, vaiko elgesio ypatumų, jo interesų, pomėgių formavimuisi, muzikinio potencialo vystymuisi didelę įtaką daro vaiko šeima, jos vertybės. Todėl, formuluojant tyrimo hipotezę, buvo būtina išsiaiškinti mikčiojančių vaikų ugdomąją aplinką šeimoje.

Pirmojo skyriaus antrajame poskyryje „*Ikimokyklinio amžiaus mikčiojančių vaikų muzikinio ugdymo sąlygos šeimoje*“ analizuojami mikčiojančių vaikų tėvų anketinės apklausos duomenys. (žr. 1disertacijos priedą). Apklausoje dalyvavo 108 specialios paskirties ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių mikčiojančių vaikų tėvai.

Apklausoje rezultatai parodė, kad skiriasi mikčiojančių berniukų bei mergaičių pomėgis muzikuoti. Mergaitės (72,5%) mieliau dainuoja nei berniukai (45,6%). Tėvai, nurodydami prioritetingas vaikų muzikinės veiklos rūšis, dažniausiai pažymi dainavimą (55%) ir judesį bei vaidybą pagal muziką (43,5%). Palyginus nedaug tėvų nurodo, jog jų vaikai mėgsta muzikuoti instrumentais (9,25%). Nemaža dalis mieliai žaidžia muzikinius žaidimus (30,5%). Apklausoje metu išryškėjo, jog 81,4% šeimų, kuriose auga mikčiojantys vaikai, muzikavimo tradicijų nėra. Muzikinę aplinką lemia televizijos ir radijo laidų (45,3%) siūloma bei populiarioji (62%) muzika. Klasikinės muzikos namie klausosi tik 5,5% mikčiojančių vaikų. Nepaisant šios situacijos, net 96,3% tėvų pageidautų, kad jų vaikų muzikiniams ugdymui darželyje būtų skiriamas didesnis dėmesys.

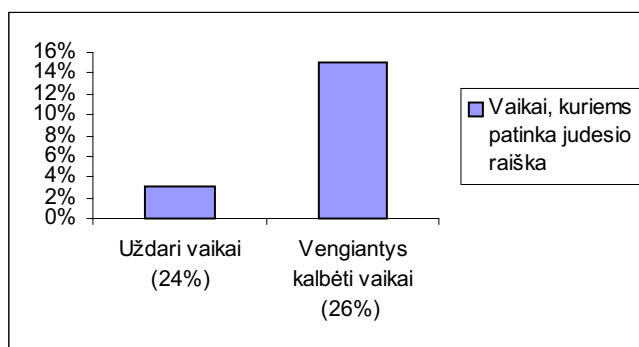
Net 63% apklausoje dalyvavusių tėvų nurodo, jog mikčiojimas pakeitė jų vaikų elgesį. Kai kurie tėvai nurodo net po keletą negatyvių vaiko elgesio pasikeitimo požymių, kurie, jų nuomone, išryškėjo po to, kai vaikas pradėjo mikčiuoti. Dažniausiai teigiama, jog padidėjo vaikų agresyvumas (28,7%), uždarumas (24%). Kalbos baimę (vengia kalbėti, gėdinasi kalbos, jaudinasi kalbėjimo metu) pastebėjo 26% respondentų. Mikčiojantys berniukai dažniau elgiasi agresyviau nei mergaitės. Mergaitės dažniau vengia kalbėjimo (35%) nei berniukai (20,6%). Šis skirtumas - esminis ($p < 0,01$, koreliacijos koeficientas neigiamas $-0,2$).

Išryškėjo skirtingi vaikų, kurie ugdomi integruotose ir specialiose mikčiojančių vaikų grupėse, elgesio pokyčiai. Specialiose grupėse minimas dažnesnis vaikų negatyvus elgesys: jie dažniau gėdinasi kalbėti (34,42%) ($p < 0,05$, $t = -2,33$), dažnesni ir agresyvumo atvejai (26,22%) ($p < 0,05$, $t = 2,40$). Integruotose grupėse dažniau stebimas mikčiojančių vaikų uždarumas (38,29%), tiek pat tėvų (38,29%) šiose grupėse nurodo, jog vaikų elgesys nepasikeitė. Šie skirtumai matomi 1 paveiksle.

1 pav. Tėvų nuomonė apie mikčiojančių vaikų elgesio ypatumus integruotose ir specialiose grupėse

Atlikus tyrimo rezultatų statistinę analizę paaiškėjo svarbūs tyrimo rezultatai, jog uždari mikčiojantys vaikai, nemėgsta muzikinės raiškos judesiu. Gautas labai ryškus skirtumas ($p < 0,001$, koreliacijos koeficientas neigiamas $-0,28$). Tuo tarpu vaikai, kurie vengia kalbėti, geriau pasireiškia judesiu. Gautas esminis skirtumas ($p < 0,01$, koreliacijos koeficientas $0,21$). is tyrimo rezultatas pateiktas 2 paveiksle.

2 pav. Mikčiojančių vaikų elgesio ir muzikinės raiškos judesiu ypatumai

Skirtinga mikčiojančių vaikų raiška judesiu muzikinėje veikloje stebima integruotose ir specialiose grupėse. Integruotose grupėse šią veiklą mėgsta 29,78% vaikų, specialiose – 54,09% vaikų. Tarp šių požymių gautas statistiškai reikšmingas skirtumas ($p < 0,05$, $t = 2,59$).

Statistinės analizės metodus atskleidė labai svarbią tendenciją, jog tėvai vaiko elgesio pasikeitimus, jam pradėjus mikčioti, linkę sieti su išryškėjusio agresyvaus elgesio požymiais. Gautas labai ryškus skirtumas ($p < 0,001$, koreliacijos koeficientas $0,4$). Tuo tarpu vaikų uždaramui, vengimui kalbėti jie didelės reikšmės neteikia.

Nurodydami mikčiojimo atsiradimo priežastis, net 55% tėvų mikčiojimo pradžią sieja su vaikus ištikusiomis psichinėmis traumomis bei jautria vaikų nervų sistema (14,8%).

Vertinant tėvų apklausos duomenis, būtina atsižvelgti į tai, jog tėvų nuomonė atspindi tik apibendrintas tendencijas ir liudija tėvų požiūrį į mikčiojimą bei jo pasekmes. Šiems duomenims tikslinti būtini išsamūs tyrimai, kuriuose turėtų būti atsižvelgiama į tiriamųjų mikčiojimo rūšį, jo atsiradimo priežastis ir kitus veiksnius. Tačiau tėvų atsakymai į anketos klausimus iš dalies patvirtino žvalgomojo tyrimo darželyje rezultatus, paskatino atkreipti dėmesį į išryškėjusias tendencijas numatant ugdomojo tyrimo kryptį, sudarant tyrimo modelį, ugdymo programą bei atliekant tyrimą.

Antrajame skyriuje „Konstatuojamojo tyrimo metodika ir organizavimas“ pa-

teikiama muzikinių gebėjimų, vaikų kalbos įvertinimo, vaikų domėjimosi muzikine veikla tyrimo bei individualių tiriamųjų raidos charakteristikų rengimo metodikos. Aptariami tyrimo metu naudojami metodai, išskiriamos tiriamųjų grupės: ugdomoji (U) ir kontrolinė (K). Grupės buvo suformuotos didžiųjų miestų (Vilniaus ir Kauno) ikimokyklinėse logopedinėse ugdymo įstaigose, jas sudarė vienas berniukų ir mergaičių (9:2) skaičius. Abiejų grupių tiriamųjų mikčiojimo diagnozės buvo įvairios, todėl tiek ugdomojoje, tiek kontrolinėje grupėse buvo numatyta stebėti tiriamo požymio bendrus grupės kokybinius poslinkius bei analizuoti individualius tyrimo atvejus, atskleisti ugdymo proceso optimizavimo būdus.

Antrojo skyriaus pirmajame poskyryje "*Mikčiojančių vaikų muzikinių gebėjimų lygis*" pateikiami konstatuojamojo tyrimo rezultatai, kurie parodė, jog ugdomosios (U) grupės tiriamieji yra žemesnių muzikinių gebėjimų nei kontrolinės (K) grupės: U grupėje mažiau aukšto ir daugiau žemo lygio požymių. U grupės vaikų ritmo pojūtis taip pat žemesnis: 45% vidutinio lygio ir 45% žemo. Tuo tarpu kontrolinėje grupėje buvo tik 9% žemą ritmo pojūtį turinčių vaikų.

Šio tyrimo metu pasitvirtino žvalgomojo tyrimo pastebėjimai, jog kai kuriems mikčiojantiems vaikams sunkiau sekasi atlikti ritmo užduotis. Tai priklauso nuo vaiko mikčiojimo rūšies, mikčiojimo sunkumo laipsnio bei kitų raidos sutrikimų.

Išryškėjo tendencija, jog vaikai, kurių balsas monotoniškas, kalba neišraiškinga, turėjo siaurą balso diapazoną, netiksliai intonavo, daineles buvo linkę ne dainuoti, o "deklamuoti".

Antrojo skyriaus antrajame poskyryje "*Mikčiojančių vaikų muzikos verbalizavimo ypatumai*" vertinama vaikų kalba muzikinės veiklos metu. Tuo tikslu buvo atliekamas testas (žr. disertaciją). Vertinti šie požymiai: sklandumas, tarimas, saviraiška. Atlikus tyrimą išryškėjo, jog 36% K grupės vaikų kalbos sklandumas žemo lygio, U grupėje tokių vaikų - 18%. U grupėje tyrimo metu 18% vaikų kalbėjo sklandžiai, K grupėje - tik 9,09%. Įvertinus vaikų tarimą išryškėjo, jog U grupėje 18% vaikų garsus taria blogai, 54% - vidutiniškai. Tuo tarpu K grupėje nėra blogai garsus tariančių vaikų, 63% šios grupės vaikų garsus taria vidutiniškai. U grupėje daugiausia vaikų, kurie pasakoja vidutiniškai (63%) ar blogai (27%). K grupės vaikai pasakoja geriau (45% aukšto lygio rezultatų).

Paašškėjo, jog, verbalizuojant muzikos sukeltus įspūdžius, mikčiojantiems vaikams svarbiausia yra kalbėjimo procesas, skatinimas vartoti kalbą. Ši veikla, pasak A.Volkovos (1985), itin svarbi yra mikčiojančio vaiko kalbos aparato vystymui, jo vaizduotės bei kalbos plėtotei. Mokėjimas išreikšti žodžiais savo įspūdžius susijęs su vaiko kalbos turpinimu. Kita vertus, šis procesas svarbus formuojant vaikų sugebėjimą suvokti muziką: galimybė kalbėti apie mėgstamą muzikos kūrinį sudaro prielaidas išmokti apibūdinti muzikos pobūdį bei įvardinti išraiškos priemones.

Antrojo skyriaus trečiajame poskyryje "*Mikčiojančių vaikų domėjimasis mu-*

zikinė veikla” analizuojama ikimokyklinio amžiaus vaikų domėjimasis (interesai) muzikinės veiklos rūšimis, nagrinėjami jo ypatumai (žr. disertaciją). Remiantis literatūros analize, suformuluotas tyrimui svarbus teiginys, jog vaikų interesai gali būti prielaida optimizuojant (aktyvinant) ugdymo procesą, nustatyta kad interesų formavimas yra svarbus ugdomasis uždavinys. Mikčiojančių vaikų muzikinės veiklos pomėgiai, kaip parodė tėvų apklausa, yra skirtingi. Jie iš dalies gali būti nulemti jų kalbos sutrikimo. Vaiko interesų išsiaiškinimas padeda suvokti jo motyvaciją renkantis vieną ar kitą muzikinės raiškos būdą. Galima prielaida, kad mikčiojančio vaiko aktyvinimas, jo įtraukimas į muzikinę veiklą bei naujų, vaikui nepatirtų jo galimybių atskleidimas įvairesnėse muzikinėse veiksenose, padidintų jo domėjimąsi muzika ir su ja susijusia veikla, kuri suteiktų didesnių galimybių platesnei jo saviraiškai, savęs aktualizavimui (vaikas tartum “atranda save” dar vienoje veikloje), o tai sudaro prielaidas sėkmingai vaiko, ypač neįgalaus, raidai bei socialinei adaptacijai.

Tyrimo metu pagal aprašytą metodiką (žr. disertaciją) buvo stebimas vaikų domėjimasis visomis keturiomis muzikinės veiklos rūšimis. Išryškėjo, jog U grupės tiriamieji labiausiai domisi ir yra aktyviausi judėdami pagal muziką ir muzikuodami instrumentais (63%). Palyginus nedidelis vaikų aktyvumas muzikinės kūrybos srityje, išskyrus kūrybinius žaidimus (72%). Klausydamiesi muzikos 54,5% vaikų buvo dėmesingi ir aktyviai dalyvavo žaidime. Konstatuojamojo tyrimo metu vaikai mažai domėjosi muzikos simboliais (natomis), taip pat didžioji dauguma nežinojo ir nevartojo muzikinių sąvokų.

Paaiškėjo, kad vaikų muzikinės veiklos metu įvairiomis priemonėmis turi būti nuolat palaikomas dėmesys, skatinamas jų aktyvumas. Todėl, numatant ugdymo programą, būtina parinkti metodus ir priemones, kurios aktyvintų jų dėmesį, skatintų vaikų emocijas, suteiktų jų veiklai motyvaciją.

Antrojo skyriaus ketvirtajame poskyryje “*Individualios U grupės tiriamųjų raidos charakteristikos*” monografinio aprašomojo tyrimo būdu analizuojamos 3 U grupės tiriamųjų (Vygio, Kosto ir Audriaus) raidos charakteristikos. (Etikos sumetimais tiriamųjų vardai pakeisti). Jos aprašomos pagal tyrimo metodikoje aprašytus duomenis (žr. disertaciją, p.50) bei vertinimo kriterijus.

Išanalizavus tiriamojo Vygio raidos įvertinimo duomenis išryškėjo, jog vaiko emocinė savijauta grupėje yra adekvati jo kalbinės saviraiškos gebėjimams: visų šių požymių įvertinimai yra žemo lygio. Vaiko muzikiniai gebėjimai, muzikinės veiklos interesai, aktyvumas kitoje veikloje, bendravimo įgūdžiai yra vidutinio lygio. Tai sudaro palankias prielaidas sėkmingai ugdyti vaiką muzikine veikla.

Remiantis šiais pastebėjimais buvo suformuoti individualūs tiriamojo Vygio ugdymo uždaviniai: ieškoti būdų, kaip muzikine veikla sužadinti vaiko aktyvumą; skatinti vaiko spontaninę kalbą; ieškoti būdų vaiko meninei saviraiškai plėtoti.

Apžvelgus tiriamojo Kosto raidos charakteristiką buvo konstatuota, jog vaiko išsivystymo lygis yra beveik tolygus. Kostas geriausiai atsiskleidžia veikloje, kuri nesusijusi su kalba: vaiko kalbos sklandumas bei tarimas yra žemiausio lygio. Vaiko muzikiniai gebėjimai, muzikinės veiklos interesai yra vidutinio lygio. Įvertinus vaiko raidos ypatumus suformuluoti šie tiriamojo Kosto ugdymo uždaviniai: muzikine veikla skatinti vaiko aktyvumą bei saviraišką, formuoti taisyklingą kvėpavimą, lavinti balso aparatą, skatinti bendravimą.

Tiriamojo Audriaus išsivystymo lygis gana žemas: jo bendravimo bei saviraiškos galimybės nepakankamos, aktyvumas dažniausiai neproduktyvus. Tačiau berniuko emocinė savijauta grupėje, vaiko muzikiniai gebėjimai yra aukštesnio lygio. Buvo pastebėta, kad vaiko mikčiojimas yra susijęs su vaiko netaisyklingu kvėpavimu, paaukštintu balso tonu. Berniukui būdingos elgesio patologijos. Todėl formuluojant tiriamojo Audriaus ugdymo uždavinius buvo numatoma artimiausia vaiko vystymosi sritis, kurioje būtina spręsti šiuos uždavinius: vokalinės veiklos metu siekti atpalaiduoti balso aparatą, siekti prailginti jo dėmesio trukmę, sudaryti sąlygas sėkmingam vaiko dalyvavimui ir bendravimui grupinėje muzikinėje veikloje.

Kitų grupės tiriamųjų įvertinimo rezultatai pateikti disertacijoje.

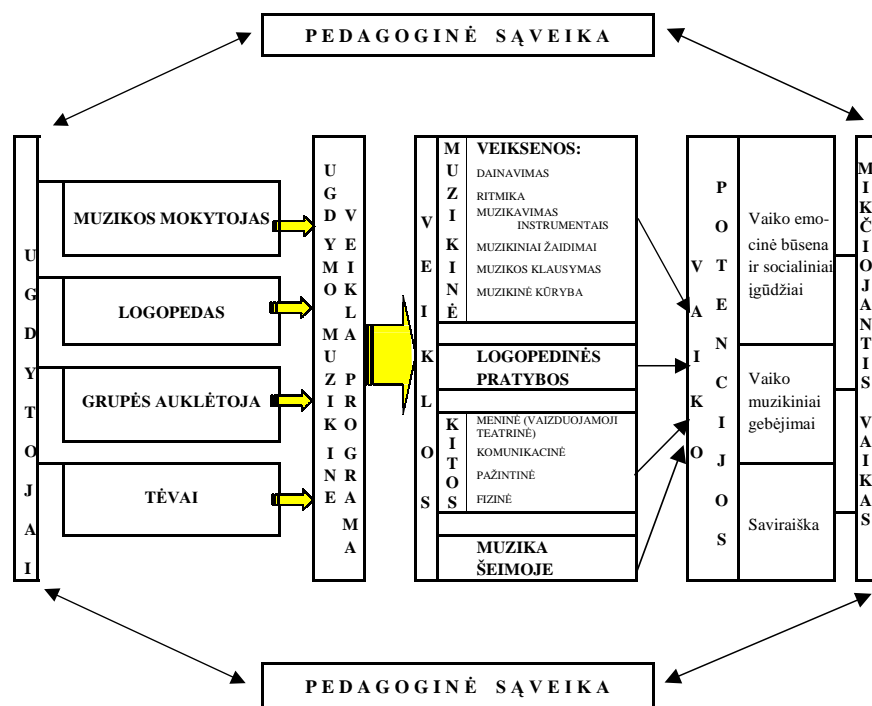
Apžvelgiant bendrą grupės išsivystymo lygį, paaiškėjo, jog tiriamųjų vaikų emocinė savijauta yra nepatenkinama (63% žemo lygio, 36 % vidutinio), žemi vaikų bendravimo įgūdžiai (45% žemo bei 55% vidutinio lygio rezultatai). Palyginus žemas vaikų saviraiškos lygmuo (36% žemo ir 45 % vidutinio lygio). Vaikų muzikinių gebėjimų, muzikinės veiklos interesų pasireiškimas yra aukštesnio lygio: daugiau vidutinio bei aukšto lygio rezultatų.

Tyrimo metu paaiškėjo, jog kiekvieno vaiko ugdymas turėtų būti individualizuotas pagal vaiko poreikius: vieni vaikai geriau jautėsi grupinėje veikloje, kiti - individualioje.

Apibendrinant antrosios dalies tyrimų rezultatus paaiškėjo, jog 5-7 metų mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla galimybės labai individualios, reikalaujančios individualių ugdymo būdų. Mikčiojimo problema nevienodai veikia kiekvieno tiriamojo bendravimo įgūdžių, emocijų vystymąsi, riboja saviraiškos galimybes. Siekiant optimizuoti kiekvieno vaiko ugdymą, buvo sudaryta mikčiojančių vaikų poreikius atitinkanti ugdymo programa, parinktas muzikinis repertuaras ir kita ugdymo medžiaga bei sudarytas vaikų ugdymo muzikine veikla modelis. Šio modelio efektyvumui nustatyti numatyta atlikti ugdomąjį tyrimą.

Trečiąją disertacijos dalį “5-7 metų mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla dinamika” sudaro keturi skyriai. Pirmajame skyriuje “Mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla modelis” pristatomas modelis, kuris sudarytas remiantis mokslininkų teoriniais teiginiais, žvalgomojo bei konstatuojamojo tyrimo metu nustatytais mikčiojančių vaikų muzikinio potencialo ypatumais, jų sutrikimo

individualumu, kitų mokslininkų tyrimais bei rekomendacijomis, Lietuvos bei užsienio muzikinio ugdymo teorijų elementais. Modelis grindžiamas kryptingai organizuotos muzikinės veiklos rūšių sąveika, muzikos naudojimu kitoje veikloje, logopedinėse pratybose bei jos poveikiu mikčiojančio vaiko raidai ir pasiekimams. Modelio struktūra pavaizduota 3 paveiksle.

3.pav. Mikčiojančių 5-7 metų vaikų ugdymo muzikine veikla modelis

Pirmojo skyriaus pirmajame poskyryje "Mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla programa" apibūdintas vienas iš vaikų ugdymo muzikine veikla modelio komponentų - mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla programa, pagal kurią buvo dirbama ugdomojo tyrimo metu. Pagrindiniai principai, kuriais remiantis sudaroma ši programa: muzikinės medžiagos tematika atitinka vaiko suvokimo galimybes; repertuaras bei naudojami metodai žadina vaikų emocijas, plečia jų skalę, skatina domėjimąsi muzikine veikla; joje numatomos individualaus vaiko ugdymo galimybės, muzikinė veikla integruojama su bendrąja ugdymo programa.

Organizuojant muzikinę veiklą laikomasi principo, jog svarbiausia ugdymo sėkmės sąlyga - saugios, geranoriškos aplinkos sukūrimas, kurioje siekiama ugdytojo bei ugdytinio sąveikos, grindžiamos abipusiu pasitikėjimu bei pagarba. Iškilus nenumatytai spontaniškai situacijai, mokytojas pagal vaiko individualius poreikius turi būti pasiruošęs keisti numatytą veiklos planą, ugdymo metodus, proceso organizavimą tikslingai bei kūrybiškai nukreipti vaiko problemoms spręsti. Vadovaujamosi nuostata: vaiko poreikių patenkinimas - ugdymo sėkmės garantija.

Antrajame poskyryje "*Muzikinių veiksenų individualizavimas mikčiojančių vaikų veikloje*" pagrindžiamas svarbiausių muzikinių veiksenų galimas teigiamas poveikis šių vaikų vystymuisi. Analizuojamos šios muzikinės veiksenos: dainavimas, judesiai pagal muziką (ritmika), muzikavimas instrumentais, muzikiniai žaidimai, muzikinė kūryba, muzikos klausymas. Apibendrinanti galima teigti, jog muzikinės veiksenos gali būti nukreiptos: lavinti vaiko kalbos padargų darbą, aktyvinti judesių koordinaciją bei motoriką, formuoti bendravimo įgūdžius, plėtoti bei vystyti emocijas, muzikinius gebėjimus

(Plačiau apie kiekvieną veikseną žr. disertacijoje). Aptiriamos muzikinių veiksenų derinimo galimybės, siekiant individualių ugdymo tikslų.

Trečiajame poskyryje "*Muzika logopedinėse pratybose*" analizuojamos muzikos panaudojimo logopedinėse pratybose bei muzikos mokytojo bendradarbiavimo su grupės logopede galimybės.

Ketvirtajame poskyryje "*Muzikos integravimas į įvairių vaikų veiklą*" nagrinėjamos muzikos panaudojimo galimybės kitoje meninėje (teatrinėje, vaizduojamojoje), pažintinėje, komunikacinėje, fizinio lavinimo, laisvalaikio veikloje bei pagrindžiama bendradarbiavimo su grupės auklėtoja svarba.

Penktajame poskyryje "*Muzikos panaudojimas šeimoje*" aptiriamos ugdymo įstaigos bei šeimos bendradarbiavimo galimybės. Tėvai - svarbiausi vaiko mokytojų partneriai. Skyriuje aptiriamos vaiko muzikinės aplinkos formavimo namie rekomendacijos, nagrinėjamos bendradarbiavimo su tėvais galimybės vertinant tyrimo rezultatus.

Antrajame skyriuje "*Ugdomojo tyrimo metodika ir organizavimas*" analizuojama ugdomojo tyrimo metodika, jo organizavimo bei atlikimo ypatumai. Ugdomojo tyrimo metu naudojama konstatuojamojo tyrimo metodika bei numatoma papildomai stebėti vaikų saviraiškos pokyčius.

Trečiajame skyriuje "*5-7 metų mikčiojančių vaikų muzikinių gebėjimų plėtotė taikant ugdymo muzike veikla modelį*" išryškinami konstatuojamojo tyrimo metu nustatytų vaikų muzikinių gebėjimų pokyčiai. Stebint vaikų kalbą muzikinės veiklos metu, tyrimo pabaigoje nustatyta, jog U grupės vaikų kalbos sklandumas pagerėjo: 36% padaugėjo vaikų, kalbančių be užsikirtimų, tik 9% kalba liko žemo lygio.

Šiek tiek mažesni pokyčiai stebimi K grupėje: tik 9% buvo daugiau tiriamųjų, kurie kalbėjo sklandžiai, šioje grupėje liko 27% nesklandžiai kalbančių vaikų. Lyginant vaikų tarimo pokyčius išryškėjo, kad 45% vaikų U grupėje ir 27% K grupėje geriau taria garsus. Abiejose grupėse neliko žemą tarimo lygį turinčių vaikų.

Lyginant vaikų kalbos saviraišką, galima pastebėti, kad per metus šis rodiklis pakilo. U grupėje 27% padaugėjo aukšto saviraiškos lygio bei 9% sumažėjo žemo kalbos saviraiškos lygio vaikų. K grupėje nebeliko žemą saviraiškos lygį bei 18% padaugėjo aukštą saviraiškos lygį turinčių vaikų. Abiejose grupėse vaikų kalbos saviraiška pagerėjo 36%. Abibendrinant kalbos įvertinimo muzikinės veiklos metu 3 požymių tyrimo rezultatus, buvo pastebėta, jog U grupėje tyrimo pabaigoje buvo užfiksuota 14 teigiamų poslinkių vaikų kalboje, K grupėje – 9.

Įvertinus abiejų grupių muzikinių gebėjimų lygį nustatyta, kad abiejų grupių vaikų balsų diapazonai prasiplėtė. U grupėje tyrimo pabaigoje aukštą intonavimo lygį turėjo 36% vaikų, blogai intonuojančių liko 27%. K grupėje antrojo diagnostinio tyrimo metu gerai intonavo 27%, blogai – 9%. Panašūs rezultatai gauti ir tiriant muzikinius vaizdinius. Pastebėta, jog muzikinius vaizdinius atspindintys duomenys daug kur siejasi su intonavimo rezultatais. Skirtingi rezultatai gauti muzikinio ritmo pojūčio tyrimo metu. U grupėje nebeliko žemo ritmo pojūtį turinčių vaikų bei padidėjo vidutinį (81%) bei aukštą (18%) ritmo pojūtį turinčių vaikų. K grupėje stebimi mažesni pokyčiai: 72% ritmo užduotis atlieka labai gerai (tyrimo pradžioje aukšto lygio - 54%), šioje grupėje taip pat neliko žemą ritmo pojūtį turinčių vaikų. Pastebėta, jog abiejų grupių muzikinių gebėjimų dinamika vyko beveik tolygiai: U grupėje – 8, K grupėje – 7 teigiamais poslinkiais.

Tyrimo pabaigoje vėl buvo stebimas U grupės vaikų domėjimasis muzikine veikla. Atlikus šį tyrimą buvo pastebėta, kad padidėjo domėjimasis visais muzikos atlikimo būdais, ypač jei užduotys būdavo pateikiamos kompleksiskai (pvz., susiejus šią veiklą su kitais atlikimo būdais ar meno rūšimis (vaizduojamąja veikla, drama, pantomima ir t.t.)).

Metų pabaigoje padidėjo vaikų domėjimasis muzikine kūryba, ypač ritminėmis improvizacijomis ir žaidimais. Tikėtina, kad jie įgijo daugiau pasitikėjimo savo jėgomis. Buvo pastebėta, kad dauguma vaikų susidomėję klausėsi muzikos, dalis jų prisiminė ankstesnę kūrinėlio programą, kiti čia pat bandė improvizuoti pasakodami "savą pasakėlę". Išryškėjo Intonavimo prasmės metodo ugdomojo tyrimo procese rezultatai: šis metodas ne tik suteikdavo galimybę vaikams apibūdinti emocinį muzikos turinį, bet ir išugdė vaikų gebėjimą dėmesingai klausytis, o kai kuriems - aktyviai mąstyti.

Nors ugdymo muzika programoje ir neakcentuojamas muzikos pažinimo vaidmuo, po metų ugdomojo darbo vaikai dažniau naudojo muzikines sąvokas, geriau

jas suprato, kai kurie noriai vartydavo natų knygeles, dėliones, kuriose buvo pa-vaizduoti muzikos simboliai, bandė išsiaiškinti natų pavadinimus ir t.t. Ugdomo-jo tyrimo metu kai kuriems vaikams domėjimasis šia muzikinės veiklos rūšimi itin išaugo.

Išaiškėjo, kad mikčiojančių vaikų domėjimąsi vienu ar kitu muzikinės raiškos būdu galima išugdyti, taikant vaikų poreikius atitinkančias priemones bei for-muojant vaiko teigiamą nuostatą savęs vertinimo atžvilgiu. Apibendrinus šio ty-rimo rezultatus pastebėta tendencija, kuri rodo teigiamus poslinkius mikčiojančių vaikų muzikinėje veikloje: didesnę jų aktyvumą, iniciatyvumą, smalsumą. Šių savybių ugdymas yra labai svarbus tiek kalbos negalią turintiems, tiek ir svei-kiems vaikams.

Ugdomojo tyrimo metu buvo svarbu stebėti vaiko *muzikinę saviraišką* bei jos pokyčius *muzikos atlikimo bei muzikinės kūrybos procese*. Šis stebėjimas vyko U grupėje muzikos valandėlių metu. Tyrime muzikos atlikimas ir kūryba suprantama kaip tam tikra vaiko meninės saviraiškos dalis. Buvo stebimos pen-kios muzikinės veiksenos: dainavimas, judėjimas pagal muziką, muzikavimas instrumentais, muzikiniai žaidimai bei muzikinė kūryba. Tyrimo metu buvo pastebėta, jog kiekviename etape daugėja aukšto lygio bei mažėja žemo lygio rezultatų. Daugumos veiksenų bendras grupės rezultatas rodo teigiamus poslin-kius (žr. disertaciją).

Tyrimo rezultatų patvirtinimui ugdomojo tyrimo pabaigoje buvo apklausti vaikų tėvai. Buvo siekiama išsiaiškinti vaikų domėjimąsi muzikine veikla, taip pat vaikų elgesio, saviraiškos pokyčius, kuriuos pastebi vaiko tėvai. Apibendri-nant tėvų pastebėjimus, galima teigti, jog daugumos (10) tiriamųjų U grupėje vystymasis vyksta gera linkme. Tėvai palankiai vertina darželio specialistų darbą, pažymi, kad muzikinė veikla vaikams yra svarbi. Muzikinį repertuarą jie kartoja ir namų aplinkoje. Laikantis nuostatos, jog ikimokyklinio amžiaus vaiko raida yra visuminė, t.y. vienos srities vystymasis įtakoja kitą, galima teigti, kad kryptingai bei kūrybiškai organizuota muzikinė veikla, jos integravimas į kitą vaikų veiklą darželyje sėkmingai skatina vaiko raidą bei gali padėti mikčiojančiam vaikui įveikti savo negalią.

Ketvirtajame skyriuje "*Individualūs U grupės vaikų raidos ir pasiekimų po-kyčiai*" pateiktas 3 vaikų raidos charakteristikų, sudarytų konstatuojamojo tyri-mo metu, pratęsimas. Šiame skyriuje kokybinės atvejo analizės metodu nagrinė-jama muzikinė šių vaikų veikla bei fiksuojami pagrindiniai muzikiniai įvykiai per metus, kurie, šio darbo autorės nuomone, nulėmė teigiamus poslinkius iš-skirtose vaiko ugdymo srityse. Tiriamųjų raidos pokyčiai aprašomi pagal kon-statuojamojo tyrimo metu išskirtus duomenis nusakant pagrindinius įvykius, emocijas, mokytojo intuiciją. Aptariama visa, kas nulėmė pokyčius vaiko raido-

je. Siekiama suvokti, kaip, koku būdu pasiektas ugdymo rezultatas, bei norima išsiaiškinti, kas vyksta šiame ugdymo procese, t.y. interpretuoti ugdymo poslinkius.

Tiriamasis **Vygis** tyrimo pradžioje buvo itin nedrąsus bendraudamas su suaugusiais. Ši vaiko savybė stabdė jo saviraiškos galimybes, jis vengė kalbėti, muzikuoti vienas, vengė bendravimo situacijų su pedagogais. (Dėl šios priežasties vaikas buvo ugdomas grupėje). Ši būseną tęsėsi 10 valandėlių metu. Kontaktas tarp mokytojo ir vaiko atsirado vaikui sėkmingai atlikus vokalinę improvizaciją. Po šio "įvykio" vaikas ėmė drąsiau bendrauti, jis tapo iniciatyvesnis. Išryškėjo, jog berniuko pažintiniai bei matematiniai sugebėjimai yra itin aukšto lygio: juos ir stengiasi išnaudoti, skatinant vaiko domėjimąsi muzikine veikla. Tai vyko II tyrimo etape. Vaikas linkęs atskleisti savo sugebėjimus, itin noriai atlieka muzikinius kūrinėlius, kurie susiję su žinių demonstravimu (žr. disertaciją). Išnaudojus vaiko pažintinį potencialą, prasiplėtė jo mėgstamų muzikinės veiklos rūšių ratas: jis mieliau šoka, žaidžia bei improvizuoja. Šie pokyčiai stebimi ir vaiko namų aplinkoje.

Išsiplėtęs jo muzikinės veiklos interesų ratas lemia platesnę saviraišką, kuri ypač išryškėja "intelektualiuose" žaidimuose, pokalbiuose. Išklauses muzikos kūrinio jis mielai ištraukia į modeliuojamą pokalbį "Fantastinis pasaulis", tačiau nelinkęs įvardinti savo nuotaikų. Išaiškėjo, jog vaiko kalbinė bei meninė saviraiška susijusi su jo pažintinių sugebėjimų raiškos galimybe. Buvo pastebėti teigiami pokyčiai vaikui bendraujant. Išsiplėtusi vaiko saviraiška lemia ir pagerėjusią vaiko emocinę savijautą darželyje: jis dažniau šypsosi, drąsiau ir garsiau kalba, nevengia suaugusiųjų draugijos.

Apibendrinant galima įvardinti *ryškiausius pokyčius*: vaikas kalbėdamas gali valdyti balsą, išnaudojus vaiko pažintinius bei loginius-matematinius sugebėjimus pavyko jį įtraukti į įvairesnę muzikinę veiklą, jis drąsiau pasakoja, lengviau bendrauja su suaugusiais.

Tiriamąojo **Kosto** raida vyko taip pat teigiama linkme. Pastebėta, jog pasikeitė vaiko požiūris į savo kalbą: jis beveik nesako "negaliu pasakyti" - stengiasi pabaigti žodį ar mintį iki galo. Tai galėjo įtakoti teigiami berniuko bendravimo srities pokyčiai.

Kostas muzikos valandėlių metu vengė verbalinio bendravimo su mokytoja bei su vaikais. Po 10 valandėlių jis paprašė pasisupti ant sūpynių salėje. Mokytoja padainavo jam "sūpuoklinę dainą" ir pasiūlė kartu padainuoti dainelę, kurią abu moka. Tuokart vaikas panorė dainuoti "Apie mešką". Kitą kartą supdamasis dainavo kitus kūrinėlius (žr. disertaciją). Dainavimas tapo jam saviraiškos priemone: jis mielai dainuoja muzikinių valandėlių metu, išmuktas daineles ar žaidimų vokalinius elementus dainuoja piešdamas, žaisdamas, dažnai prisimena ir dainuoja

daineles, kurias jį išmokė močiutė, dainelių panoro išmokyti netgi kitus vaikus (žr. disertaciją).

Prasiplėtė vaiko kalbos galimybes. Intonavimo prasmės metodo pagalba sudaromos sąlygos vystyti vaiko kalbai, jis skatinamas vartoti kalbą. Vaikas geba lengviau išsakyti savo emocinius įspūdžius. Pastebimai išaugo vaiko muzikiniai gebėjimai bei domėjimasis muzikine veikla. Tai liudija ne tik ugdytojų pastebėjimai, bet ir vaiko teiginys tėvams: “Aš būsiu muzikantas”.

Išskirti *ryškiausi pokyčiai* berniuko raidoje: Kostas tapo drąsesnis bendraudamas su suaugusiais ir su vaikais, jo kalba tapo sklandesnė, praturtėjo jo saviraiška kalba, jis atsiskleidė muzikinių improvizacijų metu, labai pagerėjo jo vokalinis intonavimas.

Tiriamąjį **Audrius** kalba pagerėjo (žr. disertaciją). Tėvai pastebėjo, kad berniukas vartoja daugiau žodžių, prasiplėtė jo bendravimo galimybes. Pasikeitė ir jo požiūris į kalbą: jis dabar jau nebevingia kalbėti. Namie, tėvų pastebėjimu, jis tapo drąsesnis, organizuotesnis bei savarankiškesnis. Tačiau jo elgesys darželyje ir toliau neprognozuojamas, emocijos – nekontroliuojamos. Audriaus emocinis nestabilumas apsunkina jo bendravimą su vaikais.

Ugdomojo tyrimo pradžioje buvo pastebėta, jog vaiką itin teigiamai veikia pagyrimai: jis stengdavosi daryti viską, kad tik vėl sulauktų paskatinimo. Tačiau šis berniuko aktyvumas dažniausiai būdavo perdėtas, neadekvatus vaiko galimybės. Tai pasireiškė nesugebėjimu realizuoti savo gerų norų bei nulėmė dar didesnę berniuko socialinę izoliaciją: vaikai pradėjo iš Audriaus šaipytis.

Dėl šių problemų muzikinėje veikloje su juo buvo nuspręsta vieną kartą per savaitę dirbti individualiai. Individualių muzikos valandėlių metu bandyta išnaudoti vaiko vokalius gebėjimus, šia veikla buvo siekiama spręsti tokius uždavinius: 1) siekti atpalaiduoti vaiko balso aparatą (išmokyti jį taisyklingai žiotis); 2) reguliuoti kvėpavimą dainavimo metu; 3) sužadinti vaiko norą dainuoti, suteikti vaikui papildomą saviraiškos galimybę. Įgyvendinant šiuos uždavinius pirmiausia buvo apmąstyta skatinimo sistema, kuri padėtų kuo ilgiau išlaikyti vaiko dėmesį ir aktyvumą jam dainuojant. Buvo numatyti pagyrimai už mažiausias pastangas ir pasiekimus individualioje veikloje, jo grupės draugams, tėvams bei grupės pedagogams bei suteikti vaikui galimybę groti būgnu (šis instrumentas jam labiausiai patiko).

Po 7 individualių valandėlių vaikas dainuodamas, bendraudamas su mokytoju, jautėsi drąsiai. II etape Audrius buvo įtrauktas muzikuoti mažoje grupėje tarp kitų, taip pat kompleksinius sutrikimus turinčių vaikų. Vaikas norėdavo dainuoti vienas, tačiau pirmieji jo bandymai buvo nesėkmingi: tuomet buvo sugrįžta prie imitavimo fazės, tik šį kartą grupinėje veikloje. Vokalių pratybų seka būdavo tokia: mokytoja-vaikas, mokytoja-grupė, mokytoja - vaikas. Vokalinės frazės bu-

vo ilginamos, vaikai išmoko dainelių (lietuvių l. d. "Meška, tu meška", "Šalčio uogos" (muz. Z. Bružaitės). Audrius dainavo kartu su visais pogrupio vaikais, bandė dainuoti ir vienas.

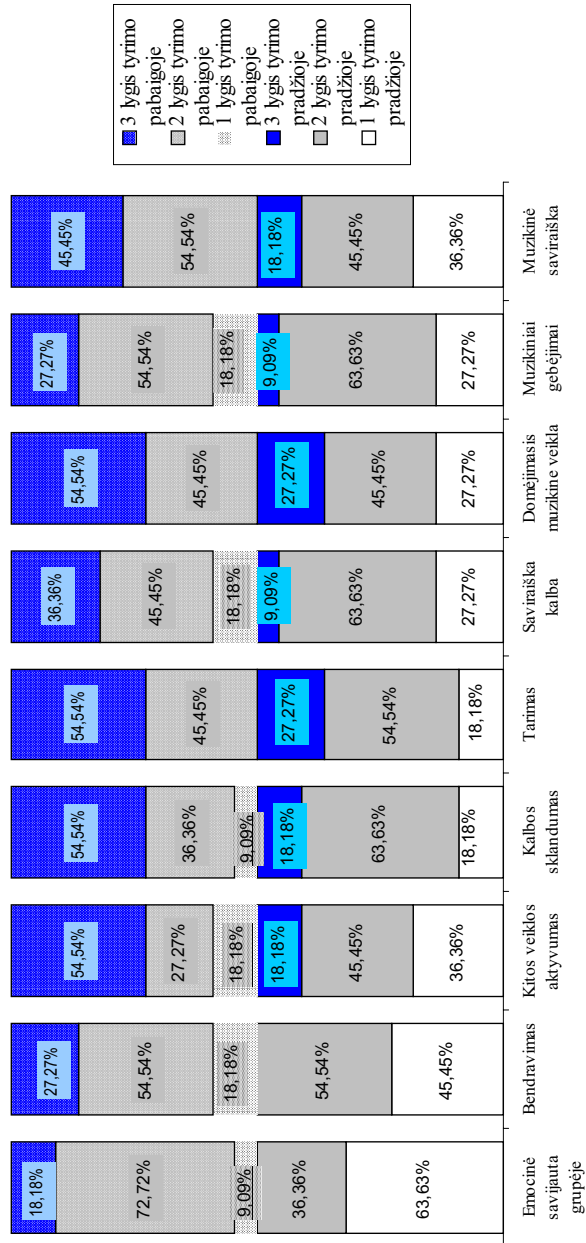
Kitame etape vaikas buvo skatinamas padainuoti išmoktą dainelę vienas. Jo bandymas buvo beveik sėkmingas, už tai jis buvo paskatintas. Dar po mėnesio vaikas pagaliau galėjo dainuoti vienas savo pogrupyje, bet vis tą pačią, jau minėtą dainą. Bendroje grupės valandėlėje vaikas drąsiai dainavo kartu su visais vaikais, tiesa, ne visas daineles, nes negalėjo atsiminti žodžių. Žaidime "Aido daina" Audriui buvo suteikta galimybė imituojant pakartoti trumpus, vėliau ilgesnius motyvus. Po keleto tokių pratybų grupės valandėlėje, žaidžiant "grupės koncertą". Audrius įsidrąsino ir su draugu padainavo savąją dainą "Meška tu, meška". Vaikai, auklėtoja, muzikos mokytoja šiam duetui "plojo". Šis įvykis ir "pripažinimas" vaikui, matyt, buvo itin svarbus, nes kitą kartą jis grupės valandėlėje jau be įtampos dainavo trumpas daineles, tapo laisvesnis žaisdamas kitus žaidimus. Kiti grupės vaikai pripažino, kad Audrius, kaip ir Kostas, gražiai dainuoja.

Kita vokaline veikla išspręta problema - Audrius išmoko išsižioti ir dainuoti garsiai, o ne sukąstais dantimis (kaip buvo anksčiau). Išmoko sulaukyti kvėpavimą prieš tardamas pirmąjį dainelės skiemenį.

Nepakankamas vaiko kalbos išsivystymas lemia jo kalbinės saviraiškos ribotumą: jis nesugeba verbaliai apibūdinti klausomo kūrinio, dainelės nuotaikos, reikšti savo minčių. IPM taikymas šiam vaikui netikėtai išryškino šio metodo diagnostinę reikšmę: Audriui lakoniškai apibūdinant muzikos kūrinį, išryškėjo paties vaiko elgesyje įsitvirtinęs modelis bei, galima manyti, jo patirtis: vaikui kūrinio "herojai" dažniausiai "mušasi, barasi, griauna, skriaudžia, išdykauja, juos baudžia" ir t.t. Šie pastebėjimai turėtų būti svarbūs darželio psychologui, tėvams ir kt.

Apibendrinant tiriamojo Audriaus ugdymą muzikine veikla išskiriami *ryškiausi pokyčiai*: pagerėjo berniuko muzikinės saviraiškos lygmuo (jis neblogai dainuoja), sustiprėjo bei prasiplėtė vaiko balso galimybės, dainuodamas ėmė tinkamai kvėpuoti, jis tapo aktyvesnis bei organizuotesnis, muzikinės veiklos metu vaikas nemikčiojo, garsus tarė gerai.

Galima pastebėti jog visų U grupės tiriamųjų raidos ir pasiekimų rezultatai tapo žymiai aukštesnio lygio, sumažėjo ar nebeliko (tarimas, muzikinės veiklos interesai, muzikinė saviraiška) žemo lygio įvertinimų. Itin svarbu, jog pagerėjo vaikų emocinė savijauta, bendravimas, kalbos kokybė, prasiplėtė saviraiškos galimybės, jie tapo aktyvūs ir kitoje veikloje. Šie rezultatai atsispindi 4 paveiksle.

4 pav. U grupės tiriamųjų raidos ir pasiekimų pokyčiai

IŠVADOS

1. Išanalizavus pedagoginę, psichologinę, muzikologinę literatūrą išaiškėjo, jog 5-7 metų vaikų mikčiojimo problemos yra susijusios su mikčiojimo rūšimi bei kitais kalbos sutrikimais, vaiko raidos individualumu. Jas spręsti galima remiantis žymiausiomis pasaulio muzikinio ugdymo koncepcijomis, teigiančiomis emocionalumo bei muzikalumo, saviraiškos plėtotę, ugdomąja muzikos terapija, siekiančia pagerinti žmogaus gyvenimo kokybę bei humanistinio ugdymo teorijomis, akcentuojančiomis į vaiką orientuotą ugdymą.

2. Tyrimo metu išryškėjo šie 5-7 metų mikčiojančių vaikų galimybių muzikinėje veikloje ypatumai:

- ugdytinių motorikos bei judesių koordinacijos sutrikimai, lemiantys jų nepakankamą gebėjimą išreikšti muzikos ritmą judesiais, bei ritmo pojūčio nepakankamumą; šie požymiai tiesiogiai susiję su vaiko mikčiojimo rūšimis bei jų nulemtomis vaiko raidos savybėmis;

- vaikų kalbinė saviraiška (gebėjimas pasakoti) yra susijusi su vaiko elgesio ypatumais: “logofobiją” jaučiantys vaikai vengia verbalinio bendravimo muzikinės veiklos metu. Kiti vaikai negali savęs išreikšti kalba ir dėl antrinių kalbos sutrikimų, pvz., kalbos neišsivystymo;

- kiekvieno vaiko mikčiojimas yra unikalus, pasireiškiantis itin skirtingomis formomis bei kalbos sutrikimo nulemtais vaiko aktyvumo, elgesio, bendravimo ypatumais. Todėl, ugdant mikčiojančius vaikus, būtina lanksti ugdymo formų kaita, ugdymo turinio parinkimas, ugdymo aplinkos modeliavimas ir priderinimas prie ugdytinio poreikių “čia ir dabar”, siekiant jo aktyvaus ir produktyvaus dalyvavimo muzikinėje veikloje bei sėkmingo jo vystymosi;

- skirtingi mikčiojančių berniukų ir mergaičių muzikinės veiklos poreikiai, skirtingi mikčiojančių mergaičių ir berniukų elgesio ypatumai. Svarbi tendencija - mikčiojantys vaikai, kurie atsiradus mikčiojimo problemai tapo uždari, nemėgsta dalyvauti muzikinėje veikloje, susijusioje su judesio raiška. Ši išryškėjusi tendencija yra tyrinėtina, stebint ir įvertinant vaikus, turinčius elgesio bei emocijų problemų;

- emocinio prado išryškinimas mikčiojančių vaikų ugdymo procese skatina vaikų poreikį muzikuoti, leidžia pažinti bei formuoti vaikų muzikinės veiklos interesus bei šiuo pagrindu modeliuoti individualizuotos muzikinės veiklos struktūrą.

3. Rezultatai parodė, jog mikčiojančių 5-7 metų vaikų saviraiškos, bendravimo galimybės muzikinės veiklos metu yra ribojamos mikčiojimo, kitų kalbos sutrikimų bei jų nulemtų individualių kiekvieno vaiko asmenybės ypatumų. Siekiant optimalaus kiekvieno mikčiojančio vaiko ugdymo būtina skatinti visybę vaiko raidą. Todėl kiekvieno vaiko ugdymo tikslai ir uždaviniai turi būti formuo-

jami ir sprendžiami kompleksiskai, kartu dalyvaujant pedagogams (auklėtojams, logopedams, muzikos mokytojams) bei vaiko tėvams.

4. Mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla modelyje numatytos priemonės ir veiklos būdai užtikrino ugdymo proceso optimizavimą, padėjo pasiekti teigiamų poslinkių visų tiriamųjų vystymosi procese; kiekvienas vaikas padarė nemažą pažangą: padidėjo vaikų domėjimasis muzikine veikla, teigiama linkme formavosi vaikų elgesys. Pakito vaikų požiūris į kalbėjimą bei bendravimą: dauguma jų nevengia kalbinių situacijų, drąsiau bendrauja, mažiau mikčioja.

5. Tyrimų rezultatų apibendrinimas parodė, jog pasitvirtino hipotezė, kad pritaikius tinkamus mikčiojančių vaikų ugdymo muzikine veikla būdus ir priemones galima skatinti sėkmingą vaiko raidą ir šitaip padėti įveikti mikčiojimo problemas.

6. Muzikinės veiklos pagal pasiūlytą modelį svarbą patvirtina ir pokalbiai su tėvais, auklėtojomis, logopede, kurių teigimu, vaikai savarankiškai ir aktyviai naudoja muzikinę medžiagą namie bei darželyje.

DISERTACIJOS TEMA PASKELBTOS PUBLIKACIJOS

1. Kačiušytė – Skramtai L. Vaikų, turinčių kalbos trūkumų, saviraiškos ypatumai // *Pedagogika* – T.41. – Vilnius, 2000. P.131-138.
2. Kačiušytė-Skrantai L. Ikimokyklinio amžiaus mikčiojančių vaikų muzikinio ugdymo sąlygos šeimoje // *Specialusis ugdymas* (priimta spausdinti).
3. Aleksienė V., Kačiušytė - Skramtai L. Levin Gail, Levin Herbert 1997: Learning throyh songs // *Nordic Journal of Music Therapie.* - Sandane 1998, 7(2). P. 193-194
4. Kačiušytė – Skramtai L. Vaikų, turinčių kalbos trūkumų, muzikiniai gabumai// II Lietuvos edukologijos doktorantų ir jų mokslinių vadovų konferencija: konferencijos medžiaga: Kaunas, 1998 lapkričio 27 d. – Kaunas, 1999. P.188-194
5. Kačiušytė – Skramtai L. Mikčiojančių ikimokyklinukų muzikinės veiklos organizavimo specifika // II mokslinės praktinės konferencijos "Neįgaliųjų meninis ugdymas: Psichologinės reabilitacijos ir socializacijos galimybės", Šiauliai, 1999, 04 6-8 : konferencijos medžiaga (priimta spausdinti).

PÄDAGOGISCHE UNIVERSITÄT VILNIUS

Loreta Kačiušytė - Skramtai

**OPTIMIERUNG DER ERZIEHUNG STOTTERN-
DER KINDER IM ALTER VON 5 BIS 7 JAHREN
DURCH MUSIKALISCHE TÄTIGKEIT**

*Zusammenfassung der Dissertation
Sozialwissenschaften, Erziehungswissenschaften (07S)*

Vilnius, 2002

Die vorliegende Dissertation wurde 1995–2002 an der Pädagogischen Universität Vilnius, der das Promotionsrecht zusammen mit der Universität Vilnius und dem Pädagogischen Institut Šiauliai (Universität Šiauliai) durch den Regierungsbeschluss der Republik Litauen Nr. 739 vom 7. 10. 1992 erteilt wurde, fertiggestellt.

BETREUUNGSKOMITEE:

Vorsitzende und Leiterin der Arbeit:

Prof. Dr. habil. Albina KATINIENĖ

(Pädagogische Universität Vilnius, Sozialwissenschaften, Erziehungswissenschaften, 07S);

Mitglieder:

Prof. Dr. habil. Albertas PILIČIAUSKAS

(Musikakademie Litauens, Sozialwissenschaften, Erziehungswissenschaften, 07S);

Prof. Dr. habil. Vaidas MATONIS

(Pädagogische Universität Vilnius, Sozialwissenschaften, Erziehungswissenschaften, 07S);

Doz. Dr. Dainius PŪRAS

(Universität Vilnius, Biomedizin, Medizin, 07B);

Doz. Dr. Algimantas DŽEVEČKA

(Pädagogische Universität Vilnius, Sozialwissenschaften, Psychologie, 06S).

Opponenten:

Doz. Dr. habil. Marijona BARKAUSKAITĖ

(Pädagogische Universität Vilnius, Sozialwissenschaften, Erziehungswissenschaften, 07S);

Doz. Dr. Ona MONKEVIČIENĖ

(Bildungsentwicklungszentrum, Sozialwissenschaften, Psychologie, 06S).

Die Promotion findet in einer öffentlichen Sitzung des Betreuungskomitees am 8. März 2002 um 13.00 Uhr im Auditorium 421 der Pädagogischen Universität Vilnius statt.

Adresse: *Studentų 39, Vilnius*

Zusammenfassung der Dissertation ist am 25 Januar 2002 versandt worden.

Mit der Promotionschrift kann man sich in den Bibliotheken der Pädagogischen Universität Vilnius, der Universität Vilnius und der Universität Šiauliai bekannt machen.

Gutachten bitte zusenden an die Adresse:

Abteilung für Wissenschaft, Pädagogische Universität Vilnius

Studentų 39, LT-2004 Vilnius

Tel.: (370 2) 790053, Fax-Nr.: (370 2) 790548

ZUSAMMENFASSUNG

OPTIMIERUNG DER ERZIEHUNG VON STOTTERNDE KINDERN IM ALTER VON 5 BIS 7 JAHREN DURCH MUSIKALISCHE TÄTIGKEIT

Litauische Gesetze, durch die die Erziehung von behinderten Kindern bestimmt wird, entsprechen den Grundsätzen der humanistischen Psychologie sowie den von modernen Erziehungstheorien, von denen die Notwendigkeit einer holistischen Kindererziehung und zwischenpersönlicher Zusammenwirkung behauptet und die Rolle des Lehrers im Erziehungsprozess neu behandelt werden.

Über die Stottererziehung diskutieren Vertreter verschiedener Wissenschaftsgebieten (Medizin, Psychologie, Pädagogik). Das Stottern wird am häufigsten als ein komplexes Problem betrachtet, und es wird vorgeschlagen, nach neuen heilpädagogischen Methoden zu suchen und insbesondere die Optimierung der Stottererziehung sowie ihre erfolgreiche Sozialisation anzustreben. Von der Sprachstörung wie Stottern wird häufig die emotionale Unstabilität der Kinder bestimmt, die Entwicklung ihrer kommunikativen Fertigkeiten und Selbstdarstellung beeinträchtigt, das Minderwertigkeitsgefühl, sogar die Herausbildung von neurotischen Eigenschaften der Persönlichkeit geprägt. Es ist wichtig, dass diese Sprachstörung unterschiedliche Auswirkungen auf Kinder hat. Deshalb ist für die Zusammenstellung von Erziehungsprogrammen für diese Kinder die Berücksichtigung der Art und Intensität des Stotterns sowie der persönlichen Eigenschaften jeder zu erziehenden Person von großer Bedeutung.

Die Erfahrung von ausländischen Vertretern der heilpädagogischen musikalischen Erziehung (G.Wolkowa, 1985; U.Jungmair, 1987; H.Moog, 1991; W.Meyberg, 1996 u.a.) und der Musiktherapie der Behinderten (G.Orff, 1974; J.Alvin, 1976; Z.Mateijowa und S.Mašura, 1984; J.Porte, 1991; F.Hegi, 1998; W.Vorel, 1998; B.Stige, 1998; H.Bonny, 1999 u.a.) zeigt, dass die künstlerische Tätigkeit eines der optimalen Mittel zur sozialen Integration der Behinderten ist. Musik als Mittel zur Beseitigung des Stotterns der Kinder wurde in den Arbeiten der russischen Autoren untersucht (V.Griner, 1958; N.Tugowa, 1975; G.Wolkowa, 1985; N.Ritschkowa, 1995 u.a.). In ihren Arbeiten wird auf die Bedeutung des Rhythmus bei der Behebung der Schwerfälligkeit und Entwicklung der Bewegungskoordination der Stotterer usw. hingewiesen. Die Tschechen Z.Mateijowa und S.Mašura (1984) haben zur Therapie der Sprache stotternder Kinder im Schulalter eine besondere Methode der Musiktherapie angewandt. G. Orff (1971) hat den Einfluss der Musik auf das spontane Sprechen der Stotterer untersucht, indem sie die Orff-Methode der Musiktherapie anwandte.

Interesse für künstlerische Erziehung der behinderten Kinder wurde in Litauen erst im letzten Jahrzehnt aufgebracht. 1997 wurde in Litauen der Rat für künstlerische Erziehung der Behinderten gegründet sowie das Programm für künstlerische Erziehung der Behinderten beschlossen, in dem Strategie und Taktik der künstlerischen Erziehung von Behinderten ausgearbeitet wurden. In den wenigen Arbeiten der litauischen Autoren über die musikalische Erziehung im Vorschulalter (A.Katinienė, 1974, 1998; A.Vaičienė, 1977; K.Linkevičius, 1981, 1990) wird das Problem der musikalischen Erziehung der Behinderten nicht behandelt. Die Funktion der Musik als Mittel zur Sozialisation oder als Heilmittel bei der Erziehung solcher Kinder wird auch nicht untersucht.

Die musikalische Tätigkeit ist in diesem Alter sehr eng mit der emotionalen Selbstdarstellung des zu Erziehenden verbunden. Diese Behauptung ist sehr wichtig zur **Aufstellung des wissenschaftlichen Problems**: es ist notwendig bei der Ausarbeitung der Programme für die musikalische Erziehung der Stotterer nach Möglichkeiten zu suchen, mit Hilfe der musikalischen Tätigkeit innere Motivation eines stotternden Kindes zu fördern und auf diese Weise seine Entwicklung zu beeinflussen, d.h. seine Sozialisation zu unterstützen.

Der Gegenstand der Untersuchung ist die Erziehungsoptimierung der Stotterer im Alter von 5 bis 7 Jahren durch ihre Einbeziehung in musikalische Tätigkeit.

Unter Berücksichtigung des aufgestellten Problems sowie der dieses Problem unterstützenden Behauptungen wird die **Hypothese** der Untersuchung aufgestellt: Stotterer im Alter von 5 bis 7 Jahren können effektiver erzogen werden, wenn:

die musikalische Tätigkeit unter Berücksichtigung individueller psychophysischer Entwicklungseigenschaften der Kinder organisiert wird; - die individuelle und Gruppentätigkeit an die Bedürfnisse der Kinder und ihre gewohnten Umgangsformen angepasst wird; - eine gezielte Zusammenstellung des musikalischen Repertoires unter Berücksichtigung unterschiedlicher musikalischer Tätigkeit angestrebt wird und die Methoden der korrektiven Erziehung angewandt werden; - Musik in unterschiedliche Tätigkeit der Kinder unter Berücksichtigung konkreter Erziehungsmodelle integriert wird.

Das Ziel der Untersuchung ist, Erziehungsmöglichkeiten stotternder Kinder in ihrer musikalischen Tätigkeit zu untersuchen.

Die Aufgaben der Untersuchung sind: 1) die Auswirkung der Musik auf die Korrektur des Stotterns theoretisch zu begründen; 2) individuelle psychophysische Möglichkeiten eines stotternden Kindes zu untersuchen; 3) ein Modell zur Erziehung der Stotterer durch musikalische Tätigkeit herauszuarbeiten; 4) eine erzieherische Untersuchung durchzuführen; 5) Resultate der Untersuchung zu verallgemeinern.

Das wissenschaftlich Neue und die theoretische Bedeutsamkeit. Die Untersuchung der Optimierung der Erziehung stotternder Kindern im Alter von 5 bis 7 Jahren durch

musikalische Tätigkeit ist in Litauen zum ersten Mal durchgeführt worden. In der vorliegenden Arbeit werden der Einfluss der Emotionen auf die musikalische Tätigkeit dieser Kinder sowie die Besonderheiten der erzieherischen Umgebung und pädagogischer Zusammenwirkung gezeigt. Es werden die Anwendung der Prinzipien der bedeutendsten Theorien der musikalischen Erziehung bei der musikalischen Tätigkeit stotternder Kinder begründet sowie die Anwendungsmöglichkeiten der Methode des Sinnes der Intonation (A.Piličiauskas, 1998) bei der Optimierung der Erziehung dieser Kinder gezeigt. In der Arbeit werden die Möglichkeiten der musikalischen Tätigkeit stotternder Kinder im Vorschulalter untersucht und ihre Zusammenwirkung mit Arten des Stotterns sowie den Verhaltensbesonderheiten eines stotternden Kindes festgestellt. Es werden die Verhaltensbesonderheiten der Kinder, die in integrierten und speziellen Erziehungsgruppen der Stotterer erzogen werden, und die mit ihnen verbundenen Möglichkeiten der musikalischen Tätigkeit der Kinder aufgezeigt. Darüber hinaus werden individuelle psychophysische Besonderheiten stotternder Kinder untersucht. Es wird ein Sonderprogramm zur individuellen musikalischen Tätigkeit stotternder Kinder und der Tätigkeit in Gruppen zusammengestellt. In der Arbeit wird ein Modell zur Erziehung der Stotterer durch musikalische Tätigkeit herausgearbeitet. Es wird die individuelle Einwirkung der Elemente der musikalischen Tätigkeit auf die Erziehung stotternder Kinder festgestellt. Wir stützen uns auf wissenschaftliche Untersuchungen und beweisen, dass die Selbstdarstellungsmöglichkeit eines Kindes in musikalischer Tätigkeit mit der Selbstdarstellungsentwicklung des Kindes, der positiven Entwicklung bei der Gestaltung des Selbstbewusstseins und seiner flüssigen Rede direkt verbunden ist. Die Resultate der Untersuchung zeigen die Spezifik der Organisierung der musikalischen Tätigkeit, die zur Optimierung der Erziehung stotternder Kinder im Vorschulalter beiträgt.

Praktische Bedeutsamkeit der Untersuchungsergebnisse. Die Resultate der Untersuchung haben geholfen, Erziehungsdynamik stotternder Kinder durch musikalische Tätigkeit darzustellen und Wirksamkeit der Anwendung von erzieherischen Methoden in der Erziehungspraxis stotternder Kinder im Vorschulalter aufzuzeigen. Das herausgearbeitete und empirisch geprüfte Modell zur Erziehung durch musikalische Tätigkeit kann von Musiklehrern in Vorschulen, Kindergärtnerinnen, Logopäden, Eltern und anderen Personen, die mit stotternden Kindern zu tun haben, angewandt werden. Sie finden hier durch wissenschaftliche Untersuchungen bestätigte Empfehlungen zur positiven Beeinflussung der Entwicklung eines stotternden Kindes durch musikalische Tätigkeit. Darüber hinaus ist ein Programm für musikalische Erziehung ausgearbeitet worden, das die Möglichkeit zur Individualisierung der musikalischen Erziehung eines stotternden Kindes sowie zur Musikintegration in verschiedene Tätigkeit der Kinder bietet.

Die Struktur der Dissertation. Die Dissertation besteht aus einer Einleitung, 3 Teilen, Schlussfolgerungen, einem Literaturverzeichnis und Anhang.

KURZER INHALT DER DISSERTATION

In der Einleitung werden die Aktualität der Arbeit begründet, der Untersuchungsgegenstand, das Ziel und die Aufgaben bestimmt, eine Hypothese aufgestellt, in der Arbeit angewandte Untersuchungsmethoden sowie die Etappen der Untersuchung beschrieben. Es werden das wissenschaftlich Neue und die theoretische Bedeutsamkeit der Arbeit hervorgehoben.

In vier Kapiteln des ersten Teiles der Dissertation **„Theoretische Grundlagen der Erziehung der Stotterer durch musikalische Tätigkeit“** wird der Begriff des Stotterns in der wissenschaftlichen Literatur diskutiert und ein Überblick über unterschiedliche Auffassungen über das Problem des Stotterns in den Arbeiten der Wissenschaftler aus verschiedenen Ländern und Wissensgebieten vorgelegt. Es wird der Einfluss des Stotterns auf die Persönlichkeit diskutiert sowie in der Praxis angewandte Methoden zur Korrektur (Therapie) des Stotterns beschrieben. In unserer Definition nehmen wir an, dass Stottern ein *komplexes* Problem ist, dem nicht flüssige Rede und dadurch bedingte emotionale Störungen, Schwierigkeiten bei der sozialen Anpassung sowie Fehlen von Kommunikationsfertigkeiten eigen sind. Es werden die Probleme des Stotterns der Kinder im Alter von 5 bis 7 Jahren getrennt untersucht und ein Überblick über Entwicklungsbesonderheiten der Kinder in diesem Alter gegeben. Wir schlussfolgern verallgemeinernd, dass die Erziehung stotternder Kinder im Alter von 5 bis 7 Jahren ein komplizierter, durch Sprachstörung bedingter Prozess ist, wobei die Emotionen und ihre Entwicklung ohne Zweifel bedeutungsvoll sind. Wichtig sind die Formierung eines positiven Verhältnisses des Kindes mit sich selbst und der Umgebung, die Entfaltung der Kunst des Kommunizierens und der Zusammenarbeit sowie die Entwicklung des eigenen „Ich“, des physischen Körpers und Geistes.

Die therapeutische Wirkung der Musik auf ein stotterndes Kind wird anhand von Behauptungen der Wissenschaftler spezieller Musikpädagogik sowie der Musiktherapie (G.Orff, 1974; J.Alvin, 1976; Ch. Schwabe, 1969; Z.Mateijowa, 1984; T.Naes, 1995; W.Vorel, 1998; B.Stige, 1998) behandelt. In der Arbeit werden allgemeine Merkmale von Musik und Rede (Rhythmus, Melodie, Harmonie) besprochen; darauf bezogen wird die Wirkung der Musik auf die Rede der Stotterer untersucht. Besonders wird die Rolle der Musik als Mittel zur Stabilisierung und Entwicklung der Emotionen unterstrichen. Es werden kommunikative und soziale Funktionen der Musik sowie ihre Möglichkeiten zur Förderung der Sozialisation stotternder Kinder untersucht.

Im kurzen Überblick über die Methoden der musikalischen Erziehung ausländischer und litauischer Wissenschaftler (J.Dalkroz, 1930, 1980; K. Orff, 1963; Z.Kodaly, 1974;

Sh.Suzuki, 1993; A.Katinienė, 1988, 1998, 2000; V.Krakauskaitė, 1992; A.Piličiauskas, 1972, 1994, 1998) werden ihre wichtigsten Behauptungen und Prinzipien diskutiert, die eine erfolgreiche musikalische und allgemeine Erziehung stotternder Kinder bewirken können. Im Hinblick auf diese Methoden werden die Methoden zur Behandlung des Stotterns („logopädische Rhythmik“, Musiktherapie) und einige Versuche, mit Hilfe von musikalischen Mitteln die äußeren Merkmale des Stotterns wie gestörtes Atmen, Artikulationsprobleme, Regelung des Sprachtempos usw. zu korrigieren, untersucht. Es wird die Hauptthese der vorliegenden Untersuchung aufgestellt, dass die Erziehung eines stotternden Kindes im Alter von 5 bis 7 Jahren durch musikalische Tätigkeit die Stärkung seiner inneren Kräfte und die Unterstützung seiner Sozialisation ist, und es wird die Notwendigkeit einer individuellen musikalischen Erziehung bei der Verfolgung der Ziele einer heilpädagogischen Erziehung betont.

Der zweite Teil **„Empirische Einschätzung der Möglichkeiten der musikalischen Tätigkeit stotternder Kinder im Alter von 5 bis 7 Jahren“** besteht aus sechs Kapiteln. Es wird die Methodik der beobachtenden Untersuchung vorgelegt, eine auf der Beobachtung aufgebaute Untersuchung der Möglichkeiten der musikalischen Tätigkeit stotternder Kinder beschrieben und die Resultate der Umfrage der Eltern von stotternden Kindern dargelegt. Die ermittelten Besonderheiten der musikalischen Tätigkeit stotternder Kinder und ihre Bedürfnisse haben die Richtung einer konstatierenden Untersuchung bestimmt. Im vorliegenden Teil werden Methodik und Organisation einer konstatierenden Untersuchung beschrieben und die festgestellten Untersuchungsdaten analysiert, wodurch individuelle Eigenschaften der musikalischen Tätigkeit der Testpersonen erkannt wurden: musikalische Fähigkeiten, Interesse an musikalischer Tätigkeit, Selbstdarstellungsbesonderheiten, ihre kommunikativen Fähigkeiten sowie emotionale Gefühlsbewegung. Es wird festgestellt, dass sie von der Art des Stotterns, musikalischer Umgebung des Kindes in der Familie und seiner Charaktereigenschaften abhängen. Es wird die Wichtigkeit der Zusammenarbeit der Erzieher, die am Erziehungsprozess beteiligt sind, für die Effektivität der Erziehung dieser Kinder festgestellt. Dadurch wurden das Modell der Erziehung der Stotterer durch musikalische Tätigkeit, die Aufstellung des Programms und die Organisation der erzieherischen Untersuchung bestimmt.

Der dritte Teil der Dissertation **“Dynamik der Erziehung stotternder Kinder im Alter von 5 bis 7 Jahren durch musikalische Tätigkeit“** besteht aus vier Kapiteln. Es werden das Erziehungsmodell durch musikalische Tätigkeit und das Programm der Erziehung durch musikalische Tätigkeit eingeführt sowie mögliche positive Einwirkungen der wichtigsten in der Erziehung stotternder Kinder angewandten musikalischen Verhaltensweisen auf die Entwicklung dieser Kinder bestimmt. Darüber hinaus werden die Anwendungsmöglichkeiten der Musik im Erziehungsprozess in

logopädischen Übungen und bei der Zusammenarbeit eines Musiklehrers mit dem Logopäden der Gruppe analysiert und die Wichtigkeit der Integration der Musik in andere Fähigkeit der Kinder wie künstlerische Tätigkeit (schauspielerische, bildende), Bildungs-, kommunikative, Sporttätigkeit sowie die Tätigkeit in der Freizeit untersucht. Es wird die Wichtigkeit der Zusammenarbeit mit der Gruppenerzieherin begründet. Es werden die Möglichkeiten der Zusammenarbeit von Pädagogen erzieherischer Anstalten und Eltern bei der Bildung einer geeigneten musikalischen Umgebung der Kinder und die Rolle einer aktiven Beteiligung der Eltern am Erziehungsprozess behandelt.

Bei der Beobachtung der Entwicklung von musikalischen Fertigkeiten im Erziehungsprozess der Kinder im Alter von 5 bis 7 Jahren, der auf das Modell der Erziehung durch musikalische Tätigkeit basiert, wird Aufmerksamkeit den Änderungen der musikalischen Fähigkeiten der Kinder, der Verbalisierung der Musik, dem Interesse an musikalischer Tätigkeit und der musikalischen Selbstrealisierung geschenkt. Es wird festgestellt, dass die Anwendung des Modells der Erziehung durch musikalische Tätigkeit eine erfolgreiche Entwicklung von musikalischen Fähigkeiten der Testpersonen bewirkt hat. Es werden die Besonderheiten der Methode des Sinnes der Intonation (A.Piličiauskas, 1998) bei der Erziehung stotternder Kinder im Alter von 5 bis 7 Jahren sowie ihre positiven Anwendungsergebnisse bei der Entwicklung von Sprachfertigkeiten stotternder Kinder geklärt. Es wird festgestellt, dass das Interesse stotternder Kinder an musikalischer Tätigkeit geweckt werden kann, indem man den Bedürfnissen der Kinder entsprechende Mittel anwendet und eine positive Einstellung der Kinder in Bezug auf sich selbst formt. Der Ausbau von Interessen und möglichen Tätigkeiten des Kindes bewirken seine größere Aktivität, Initiative, Neugierigkeit und Selbstdarstellung. Die Entfaltung dieser Eigenschaften ist sehr wichtig sowohl für Kinder mit Sprachstörung als auch für gesunde Kinder. Zur Ergänzung und zum Vergleich der Untersuchungsergebnisse werden auch die Eltern der zu Erziehenden befragt. Die Resultatenanalyse zeigt, dass die Entwicklung der Testpersonen der Erziehungsgruppe der Meinung der Eltern nach eine gute Richtung genommen hat. Wenn man sich an die Annahme hält, dass die Entwicklung des Kindes im Vorschulalter holistisch ist, d.h. von der Entwicklung in einem Bereich der andere Bereich beeinflusst wird, kann behauptet werden, dass die gerichtete und schöpferisch organisierte musikalische Tätigkeit, ihre Integration in andere Tätigkeit der Kinder im Kindergarten die Entwicklung des Kindes erfolgreich beeinflusst, seine Sozialisationsprozesse fördert und kann bei der Bekämpfung seiner Schwäche behilflich sein.

Im folgenden Kapitel werden durch eine qualitative Einzelfallstudium individuelle Veränderungen in der Entwicklung und den Erfolgen von drei Probanden ausgewertet. Es werden die wichtigsten musikalischen Ereignisse im Laufe der Untersuchung fixiert, von denen der Meinung der Autorin der vorliegenden Arbeit nach positive Resultate in bestimmten Bereichen der Kindeserziehung beeinflusst wurden. Der Ausbau des

Interessenkreises des Probanden *Vygis* in der musikalischen Tätigkeit hat seine bessere Selbstdarstellung bewirkt, die sich besonders in „intellektuellen“ Spielen und Gesprächen zeigt. Es wurde festgestellt, dass die sprachliche und künstlerische Selbstdarstellung des Kindes mit der Entfaltungsmöglichkeit seiner Erkenntnisfähigkeiten in Verbindung steht. Durch die erweiterten Selbstdarstellungsmöglichkeiten des Kindes wurde sein besseres emotionales Befinden bedingt und positive Veränderungen im Umgang mit Erwachsenen beeinflusst. Auf den Erfolg bei der Erziehung des Probanden *Kostas* hat die günstige musikalische Umgebung und die erfolgreiche Ausnutzung der Situation „hic et nunc“ einen großen Einfluss ausgeübt. Der Junge hat sehr gern gesungen. Mit Hilfe der Methode des Sinnes der Intonation wurden günstige Bedingungen für sein Sprechen und Ausdruck seiner Emotionen geschaffen. Die Möglichkeiten des Selbstaustausdrucks durch Sprache haben sich erweitert. Musikalische Fähigkeiten des Kindes und sein Interesse an musikalischer Tätigkeit haben sich merklich erweitert. Davon zeugen nicht nur Beobachtungen der Erzieher sondern auch seine Erklärung gegenüber den Eltern: „Ich werde Musiker.“ Der vokalische Ausdruck hat auch auf die Erziehung des Probanden *Audrius* eine große Rolle gespielt. Dank der Strukturierung dieser Tätigkeit und positiver Impulse konnte das Kind Mangel an Selbstvertrauen beseitigen, und es konnte ein unangemessenes Benehmen des Kindes in einigen Tätigkeitsbereichen korrigiert werden. Die erfolgreiche Selbstdarstellung des Kindes sowie die positive Einschätzung von ihm Umgebenden haben die Besserung des emotionalen Befindens des Kindes und die Entfaltung seiner musikalischen Fähigkeiten bewirkt. Darüber hinaus haben sich die Möglichkeiten seiner Stimme gestärkt und ausgeweitet. Während des Singens konnten Atmungsprobleme nicht beobachtet werden, das Kind wurde aktiver und besser organisiert.

Es wurde festgestellt, dass in der Entwicklung und positiven Ergebnissen bei allen Testpersonen der Erziehungsgruppe die Zahl von guten Resultaten höher wurde und nur wenige oder gar keine Fälle (Aussprache, Interesse an musikalischer Tätigkeit) der Bewertung niedrigen Grades beobachtet werden konnten. Es ist besonders wichtig, dass sich das emotionale Befinden der Kinder, ihre Kontakte, Sprachqualität, ihre produktive Aktivität in anderer Tätigkeit gebessert haben und sich die Möglichkeiten der musikalischen Selbstdarstellung erweitert haben.

SCHLUSSFOLGERUNGEN

1. Nach der Analyse pädagogischer, psychologischer und musikologischer Literatur hat sich ergeben, dass die Probleme des Stotterns im Alter von 5 bis 7 Jahren mit der Art des Stotterns, der individuellen Entwicklung des Kindes sowie anderen Sprachstörungen verbunden sind. Sie können mit Hilfe von bedeutendsten in- und

ausländischen Konzeptionen musikalischer Erziehung, die den Ausbau der Emotionalität sowie der Musikalität und Selbstdarstellung behaupten, von den Prinzipien der erzieherischen Musiktherapie, die die Besserung der Qualität des menschlichen Lebens anstreben, sowie von den Theorien der humanistischen Erziehung, von denen eine auf das Kind orientierte Erziehung betont wird, gelöst werden. 2. Während der Untersuchung wurden folgende Besonderheiten der Möglichkeiten stotternder Kinder im Alter von 5 bis 7 Jahren in musikalischer Tätigkeit festgestellt: Störungen der Motorik und Bewegungskoordination der zu Erziehenden, durch die ihre ungenügenden Fähigkeiten, den Musikrhythmus durch Bewegungen auszudrücken und den Rhythmus zu fühlen, beeinflusst werden; diese Merkmale sind mit den Arten des Stotterns und der dadurch bedingten Entwicklungseigenschaften der Kinder direkt verbunden; die Rededarstellung der Kinder (erzählerische Fertigkeiten) ist mit ihren Verhaltensbesonderheiten verbunden: Kinder, die an „Logophobie“ leiden, meiden in musikalischer Tätigkeit verbale Kontakte. Andere Kinder können sich mit Hilfe der Sprache nicht ausdrücken auch wegen sekundärer Sprachstörungen, z.B. fehlende Entwicklung des sprachlichen Ausdrucks; das Stottern jedes einzelnen Kindes ist einmalig und kommt durch die verschiedensten Formen sowie durch die Besonderheiten der Aktivität, des Kommunizierens und Verhaltens der Kinder, die von der Sprachstörung bestimmt werden, zum Ausdruck. Deshalb ist bei der Erziehung stotternder Kinder ein flexibler Wechsel der Erziehungsformen, die Festlegung des Erziehungsinhalts, die Modellierung der Erziehungsumgebung und die Anpassung des „hic et nunc“ an den Bedürfnissen des zu Erziehenden notwendig, um ihre aktive und produktive Teilnahme an musikalischer Tätigkeit sowie ihre erfolgreiche Entwicklung zu gewährleisten; mit musikalischer Tätigkeit verbundene Bedürfnisse von stotternden Jungen und Mädchen sowie Besonderheiten des pathologischen Verhaltens von stotternden Jungen und Mädchen sind verschieden. Eine wichtige Tendenz ist die, dass sich stotternde Kinder, die bei der Herausbildung des Problems des Stotterns verschlossen werden, schwer in musikalischer Tätigkeit, die mit Bewegungsausdruck verbunden ist, realisieren können. Diese herausgefundene Tendenz ist zu untersuchen, indem man Kinder mit Problemen im Bereich des Verhaltens und der Emotionen beobachtet und einschätzt. Durch Hervorhebung des Emotionalen im Erziehungsprozess stotternder Kinder wird das Bedürfnis der Kinder nach Musizieren entwickelt, dadurch können die Interessen der Kinder an musikalischer Tätigkeit erkannt und gebildet sowie die Struktur einer individualisierten musikalischen Tätigkeit modelliert werden. 3. Die Resultate haben gezeigt, dass Selbstdarstellungs- und Kommunikationsmöglichkeiten stotternder Kinder im Alter von 5 bis 7 Jahren in musikalischer Tätigkeit durch ihre Sprachstörung und dadurch bestimmte individuelle persönliche Eigenschaften jedes Kindes begrenzt werden. Zur optimalen Erziehung jedes stotternden Kindes ist notwendig, eine holistische Entwicklung des Kindes zu fördern. Deshalb sollen erzieherische Ziele

und Aufgaben jedes Kindes in einer komplexen Zusammenarbeit von Pädagogen (Kindergärtnerinnen, Logopäden, Musiklehrern) und Eltern gelöst werden. 4. Im Modell für musikalische Erziehung stotternder Kinder sind Mittel und Handlungsweisen vorgesehen worden, von denen die Optimierung der Erziehung gewährleistet wurde und die geholfen haben, positive Veränderungen im Erziehungsprozess aller Testpersonen und in den erzielten Resultaten zu erreichen; alle Kinder haben merkliche Fortschritte gemacht: das Interesse der Kinder an musikalischer Tätigkeit und ihre Aktivität wurden größer, kommunikative Fertigkeiten der Kinder haben sich geändert, das Verhalten der Kinder hat sich in positive Richtung entwickelt. Das Verhalten der Kinder gegenüber Sprechen und Kommunizieren hat sich verändert: viele von ihnen meiden die sprachlichen Situationen nicht mehr, sie können sicherer erzählen und stottern weniger. 5. Die Verallgemeinerung der Resultate der Untersuchung hat gezeigt, dass sich die Hypothese bestätigt hat, dass mit der Anwendung von geeigneten Methoden und Mitteln der musikalischen Tätigkeit in der Erziehung stotternder Kinder eine erfolgreiche Entwicklung des Kindes gefördert und Probleme der Sprachstörung bekämpft werden können. 6. Die Wichtigkeit der musikalischen Tätigkeit nach dem vorgeschlagenen Modell bestätigen auch Gespräche mit Eltern, Kindergärtnerinnen und Logopäden, die behaupten, dass das musikalische Material von den Kindern zu Hause, in anderer Tätigkeit im Kindergarten und in der Freizeit erfolgreich angewandt wird.

ZUM DISSERTATIONS THEMA VERÖFFENTLICHTEN PUBLIKATIONEN

1. Kačiušytė – Skramtai L. Vaikų, turinčių kalbos trūkumų, saviraiškos ypatumai / / Pedagogika – T.41. – Vilnius, 2000. P.131-138.
2. Kačiušytė-Skrantai L. Ikimokyklinio amžiaus mikčiojančių vaikų muzikinio ugdymo sąlygos šeimoje // Specialusis ugdymas (priimta spausdinti).
3. Aleksienė V., Kačiušytė - Skramtai L. Levin Gail, Levin Herbert 1997: Learning throyh songs // Nordic Journal of Music Therapie. - Sandane 1998, 7(2). P. 193-194
4. Kačiušytė – Skramtai L. Vaikų, turinčių kalbos trūkumų, muzikiniai gabumai// II Lietuvos edukologijos doktorantų ir jų mokslinių vadovų konferencija: konferencijos medžiaga: Kaunas, 1998 lapkričio 27 d. – Kaunas, 1999. P.188-194
5. Kačiušytė – Skramtai L. Mikčiojančių ikimokyklinukų muzikinės veiklos organizavimo specifika // II mokslinės praktinės konferencijos ”Neįgaliųjų meninis ugdymas: Psichologinės rehabilitacijos ir socializacijos galimybės”, Šiauliai, 1999, 04 6-8 : konferencijos medžiaga, (priimta spausdinti).

LORETA KAČIUŠYTĖ-SKRAMTAI
**5-7 METŲ MIKČIOJANČIŲ VAIKŲ UGDYMO OPTIMIZAVIMAS
MUZIKINE VEIKLA**

*Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)*

Tir. 50 egz. 2,75 sp. l. Užsak. Nr. 3

Išleido Vilniaus pedagoginis universitetas, Studentų g. 39, LT-2034 Vilnius
Maketavo ir spausdino VPU leidykla, T. Ševčenkos g. 31, LT-2009 Vilnius
Kaina sutartinė